Dr Aleksa Ivić

FRAGMENTI

IZ ISTORIJE BOSANSKOG USTANKA 1875. i 1876. god.

Fototipsko izdanje

2006.
Banja Luka

BIBLIOTEKA
AKTUELNOSTI

Urednik:
Nenad Novaković

Prevod sa njemačkog:
Sreten Novaković

Dr Aleksa Ivić

FRAGMENTI

IZ ISTORIJE BOSANSKOG USTANKA 1875. i 1876. god.

Fototipsko izdanje

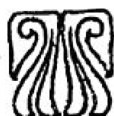
2006.
Banja Luka

FRAGMENTI

IZ ISTORIJE BOSANSKOG USTANKA 1875. I 1876. GOD.

NAPISAO

DR. ALEKSA IVIĆ.

ZAGREB 1918.

ŠTAMPA DIONIČKE TISKARE.

„FRAGMENTI IZ ISTORIJE BOSANSKOG USTANKA 1875. I 1876. GOD, uvaženog dr Alekse Ivića, štampanog 1918. godine u Zagrebu i PUTOPIS KROZ BOSNU, SRBIJU, BUGARSKU I RUMELIJU 1530. lucidnog Benedikta Kuripešića na prvi pogled su dva nespojiva rukopisa iz dva vremena i nastala u razmaku od tri i po vijeka, ipak predstavljaju neraskidivu vezu i istorijsku nit stradanja jednog naroda-Srba.

Kuripešić zapaža, bilježi i vidi, Ivić barata kao savremenik dokumentima i pričom živih svjedoka i učesnika ustanka. Oba autoritetom činjenica dokumenata i vlastitim opažanjem nude djeliće nacionalnog ponosa ali i stradanja srpskog življa pod turskom okupacijom i iživljavanjem. Autori, koliko god to ne htjeli, bivaju pomalo pristrasni i navijaju za slabijeg i potlačenog.

Dva vanredno vrijedna dokumenta, knjige, osim istorijskih činjenica nude i: dokumentarnu građu, literaturu, etnografske zapise, najrazličitije karaktere i profile ličnosti, grupacija ljudi u različiti situacijama, faktografije koja zadivljuje, geografije, (topografije, otografije, hidrografije) putopisa, politike, folklora, sociologije, vjerskih, kulturnih i socijalnih prilika, prisutni su običaji, način službene korespodencije, tehnologija sakupljanja i plasiranja informacija sa terena u ratnim prilikama, jezik u komunikaciji sa spoljnim svijetom, o odnosu okupatora prema porobljenom, načini, metode i mogućnosti borbe ugnjetenog protiv moćnog osvajača u nepovoljnom okruženju, . . .

Nudimo ih danas da ne budu zaboravljene i za podsjećanje. a i da iz njih mnogo toga naučimo, ali i da izvučemo pouke, one humane, ljudske, opšteprihvatljive, univerzalne. Kontinuitet stradanja Srba od Turaka ne prestaje, prije Kuripešića i poslije Ivića, pa i danas u svojim recidivima, ali sa nataloženom hipotekom grijehova i međusobnih dugovanja.

Napominjemo, ne počinje istorija od nas, ali se samo ponavlja. Ako naučimo od prošlosti trebali bismo manje griješiti u budućnosti, a to je već veliki pomak i rezultat. Nijedno carstvo, osvajač, ugnjetač, niti diktatura nisu trajali dovijeka. Dođe doba kada se neki prošlosti stide, kada svaka zvijerka otkrije svoj trag, pa i onaj najskriveniji. Kuripešić i Ivić uspravno koračajući jasno pokazuju istorijske tragove na svoj način koji oni a ni mi nemamo potrebe niti načina da ih skrivamo. Naprotiv. Naš cilj, zadatak i obaveza je da ove nevelike obimom knjige ponovo oživimo i ponudimo Vama poštovani čitaoče.

Urednik

Prvi dani bosanskog ustanka.

1. Stanje bosanske raje u oči ustanka.*

Stanje srpske raje pred bosanski ustanak bilo je očajno. Graničarske austrijske oblasti ispitivale su bosanske begunce, prebegle na hrvatsko zemljište, o uzrocima, koji nagnaše narod na ustanak, pa prema iskazu tih begunaca može se stvoriti slika bednog života rajinog u Bosni.

Raja je pa zakonu morala davati državi desetinu, a spahiji trećinu od svog prihoda. Država je svoju desetinu prodavala zakupnicima desetine, t. zv. kesedžijama, a ovi su mesto desetine uzimali petinu. Spahija je mesto trećine uzimao polovinu. Ili još tačnije,

*) Namera mi je, da ovim fragmentarnim crtama dadem poticaja ljudima, koji su učestvovali u bosanskom ustanku ili koji znadu dogodjaje iz pričanja učesnika ili im je inače poznato, gde se može naći autentičnih podataka, da njima dopune ove dogodjaje. Mnogo će materijala biti u savremenim novinama, zatim u bosanskom vilajetskom arhivu iz onog doba. Slušao sam, da postoje negde memoari Miroslava Hubmajera i Goluba Babića kao i prepiska Petra Karagjorgjevića sa pojedinim ustaškim zapovednicima i organizatorima. Gradja, na temelju koje pišem ove redove, nalazi se medju aktima zagrebačke general komande, koji se čuvaju u kr. zem. arkivu u Zagrebu. Uneo sam i neka fakta, koje sam doznao od učesnika dogodjaja, ali ta pričanja njihova ne slažu se megju sobom i ne mogu se smatrati izvorom prvog ranga, te trebaju potvrde.

i kesedžija i spahija uzimali su koliko su hteli. Jednom Srbinu, koji je nabrao s jeseni 100 sepeta kukuruza, mutezim i spahija su odneli umesto 40, koliko bi im pripadalo, ravnih 80 sepeta, te je njemu ostalo svega 20 sepeta. Oblasti su turske nagonile pojedina sela, da sama uzmu desetinu u zakup, pa su tu zakupninu nesrazmerno povisivale. Od sela Čitluk zahtevali su Turci godišnje 520 dukata kao zakupninu desetine, a toliko nije vredio ni sav prihod celoga sela od marve i od žetve. U selu Dvorištu su povisili zakupninu od 80 na 300 dukata.

Desetina i trećina nisu bili jedini porezi. Raja je morala plaćati askeriju 26 groša, za volove i konje 10 groša po komadu, za ovce po 4 groša, a za svinje 5 groša od komada. One, koji nisu mogli da plate, zaptije su tukle i hapsile. Svaki spahija je na svoj način zlostavljao kmetove. Obično su ih zatvarali u svinjac ili na tavan pa potpalili vlažno seno ili slamu i dotle su ih gušili smradnim dimom, dok ne obećaju, da će sve svoje prodati, samo da namire ucenjenu svotu. Spahije su mogle po volji da tuku i da ubiju Srbina, da mu oduzmu stvari ili marvu i za sve to da im ne bude ništa. Ako Turčin tuži Srbina, Turčin uvek dobije pravo, bio Srbin kriv ili ne. Ako Srbin tuži Turčina, kadija odmah pita, imaš li svedoka? Kad Srbin odgovori da ima, kadija veli: „ni četrdeset Vlaha nisu dosta, da svedoče na jednog Turčina“ i — pravda gotova. Spahija po volji istera raju sa celom familijom iz kuće. Raja ode kajmakamu da mu tuži spahiju, a kajmakam odgovori: „spahija je čoban, a raja marva; čoban, sme marvu da tera kud hoće!“

Kad dodje mudir u službenim stvarima, selo mora da časti njega i celo njegovo društvo. Obično odsedne kod mesnog starešine i ovaj mora da se stara za jaganjce i rakiju. Njegova pratnja je tukla raju za ništa, činila svake izgrede, ulazila za vreme službe božje u crkvu i skrnavila verske svetinje hrišćanske a kad bi se podnapili, onda su tražili, da im se dovedu devojke.

Prilikom ovog ispitivanja begunci su za svako nasilje navodili pojedine slučajeve, navodili su hiljade imena i mesta, gde se je što dešavalo, samo kad ispitivači zatraže, da navedu slučajeve nasilja nad ženskima, begunci nisu davali odgovora. Svoju sramotu je svako skrivao, a ni o drugom nije rado govorio. Ipak je ovim iskazima ustanovljeno i takih nekoliko slučajeva. Utvrdjeno je, da je otac Adže Ibrahima Gušića naložio nekom majstoru Jovi iz Kukolja, da mu dovede svoju snahu na prileg, što je ovaj morao i da učini. Smail Hadži Pašić iz Prijedora došav u Pobrdjane, obeščastio je ženu Vida Tomaša. Osman, subaša Smaila Grozdanića, obeščastio je Ružu Kosijerovu iz Megjegja. Desetar Ali beg Averić iz Prijedora obeščastio je ženu Trivuna Milanovića. Ibrahim beg Džinić iz Banjaluke došao je po pričanju Petra Danilovića iz Miloševa Brda u Petrovu kuću, najeo se i napio, pa isterao njega iz kuće i obeščastio njegovu snaju Stoju.

Ovo stanje bosanske raje bio je pravi anahronizam za ono doba. Srpski narod i u Srbiji i u Austro-Ugarskoj pokazivao je sedamdesetih godina velikog poleta, izazvanog s jedne strane diplomatskim uspesima kneza Mihajila prema Turskoj, a s druge strane uvadjanjem ustava u Austro-Ugarskoj i akcijom Mile-

tićevom medju ugarskim Srbima. Omladinski pokret zahvatio je ceo narod srpski, osnivana su na sve sve strane razna društva, koja su imala prikrivenu političku tendenciju, propovedalo se i verovalo, da je na pragu preporod celog naroda srpskog.

Bosanske prilike su svraćale na sebe naročitu pažnju rodoljubivih krugova srpskih. Pojedini Srbi Bosanci, koji su se opirali samovolji i nasilju turskom te usled toga morali begati iz zemlje, dobivali su utočišta u Srbiji isto kao Hercegovci u Crnoj Gori. S proleća 1875. nalazio se čitav niz bosanskih begunaca u Beogradu i ostalim mestima Srbije. Megju ovima je bio Petar Petrović Pecija, rodom iz Buševića na Krajini, koji je učestvovao još 1858. godine u ustanku, te je prebegao na austrijsko područje, gde bude na zahtev turskih oblasti uhvaćen i kod Novoga izručen Turcima. Ovi ga poslaše u Carigrad i osudiše na 20 godina robije, no Pecija ugrabi zgodu i pobegne u Srbiju, gde mu srpska vlada odredi mesečnu plaću.[1]

---

[1]) Serežansko zborno zapovedništvo izvesti 17. avgusta barona Molinari-ja: „Nach Anzeige des Serezaner Zugs Kommandanten Raimund Duić de dato Petrinja 9. dieses Monates wird von Seite der türkischen Regierung ein gewisser Pecia aus Bosnien als Räuber verfolgt; derselbe war am 7. und 8. dieses Monates mit andern 5 bewaffneten Genossen, darunter ein gewisser Pajo Vuičić und Milić Pribičević vulgo Čavić, dann Tanasia Rudić bei Dubica sichtbar. Diese, dann noch eine zweite bewaffnete Bande sollen abwechselnd im jenseitigen und diesseitigen Gebiethe sich aufhalten. Pecia soll übrigens politisch verdächtig sein, im Jahre 1858. an dem Aufstande im jenseitigen Gebiethe Antheil genommen haben, wonach er noch vor dem Jahre 1872. im Orte Bujuja, Gemeinde Divuša des banal Distriktes beim Hause Wožinić Nr. 6 aufgegriffen, an die türkische

U Srbiji se nalazio i Pecijin dobar drug Ostoja Janjatović, nazvani Kormanoš, za kojim su takogjer Turci izdali teralicu.[2] Od ostalih Bosanaca boravio je u Beogradu Golub Babić iz Pištolina (kotar cazinski) i neki Gavro Bjelovuk iz Demerovca.

Regierung ausgeliefert und nach Constantinopel abgeführt worden sein, von da aber entsprungen, seither in Belgrad sich aufgehalten haben und mit einem serbischen Reisepass versehen seie. Nachdem nun laut Telegramm aus Dubica ein Anführer der Aufständichen in Bosnien Pecia heissen soll, so dürfte dieser letztere mit dem Vorerwähnten identisch sein und ich erlaube mir daher die Aufmerksamkeit der kaiser-königlichen General-Commando mit dem Beifügen, dass nähere Aufklärung über das frühere Treiben Pecias und sein eigentlicher Zuname aus der diesbezüglichen Verhandlungsakten vor dem Jahre 1872. im Präsidial Bureau des k. k. General-Commando genau zu erheben sein dürfte."

[2]) Bosanski ćehaja Husejin Hami zatraži 9. sept. u ime bosanskog turskog apelacijonog suda jednom notom, upravljenom na austrijskog generalnog konzula u Sarajevu Teodorovića, da mu austrijske oblasti izruče Ostoju Kormanoša, koji je već pre ustanka počinio raznih razbojstava nad bosanskim Turcima, te je već novembra 1874. zahtevano njegovo izručenje, ali je onda odgovoreno, da ga oblasti ne mogu da nadju.

2. Početak borbe izmegju Srba i Turaka u Bosni.

(15. avgusta 1875.)

Početkom jula 1875. godine prevršila se mera turskih zuluma u Nevesinju u Hercegovini i Srbi Nevesinjci ubiše jednog Turčina, koji se isticao krvološtvom. Iz osvete poubijaše Turci četvoricu vidjenih Srba iz okolice nevesinjske. Srbi se pobuniše i sukobiše kod Nevesinja s Turcima. Na srpskoj strani je bilo oko 100 ljudi, a na turskoj 200. U ovom prvom sukobu pogibe 80 Srba i 100 Turaka. Srbi moradoše uzmaći, ali im je broj s dana na dan rastao, te kad mostarski Selim paša pohita Nevesinju u pomoć, ustanici pritesniše Selima i njegovu četu sa svih strana. Za kratko vreme je cela južna i jugoistočna Hercegovina plamtila u ustanku.

Borbe, koje se sad razviše, odjekivale su po svima srpskim krajevima. Megju bosanskim Srbima je hercegovačka buna nalazila naročitog odjeka. Bosanski Srbi su bili na čisto, da je i za njih kucnuo čas za ustanak i samo se očekivalo, da pukna prva puška, pa da se i oni prihvate oružja.

Crna Gora je pobunjenim Hercegovcima pružila pomoći u ratnicima, u oružju, municiji i u novcu. Srbija je osećala, da ni ona ne može zaostati za Crnom

Gorom, te kad emigranti bosanski u Srbiji radosno primiše vest o buni hercegovačkoj, odlučiše da odmah podju u Bosnu, te da i tamo organizuju ustanak. srpska vlada im je išla u svemu na ruku, davala im je novaca i oružja i puštala je, da megju Srbijancima vrbuju dobrovoljce za borbu protiv Turaka. Početkom avgusta nalazili se ovi emigranti na severozapadnoj granici Bosne. Austrijski organi su Peciju videli i prepoznali 7. i 8. avgusta kod Dubice. Bio je u društvu petorice naoružanih drugova, megju njima Pejo Vujičić, Milić Pribićević i Tanasije Rudić. Gavro Bjelovuk je došao sredinom avgusta iz Beograda u svoje rodno mesto Demerovac i nagovarao je ljude, da se dižu na Turke. Po iskazu Sime Savića iz Miloševa Brda išli su Pecija i Kormanoš po celoj okolini berbirskoj i govorili su ljudima, da budu pripravni pa da uskoro udare na Turke. Obećavali su narodu, da će im i vodje i oružje i municija doći iz preka, od slavonske strane.

Ugovoreno je bilo, da se sa ustankom počne u sredu na Preobraženje 6. (18.) avgusta, ali je iz neobjašnjenih razloga borba počela tri dana ranije, 15. avgusta. U jutro tog dana rupiše njih 400 ustaša u Prijedor i načiniše pokolj megju tamošnjim Turcima.[3]

---

[3]) Iz Petrinje brzojaviše Molinari-ju: „Nach Meldung Bezirksamtes Dvor am 15. früh eine Schaar Aufständischen bei 400 Mann in Priedor erschienen, dort Blutbad unter türkischer Einwohnerschaft angerichtet, türkische Familien flüchten sich nach Novi, österreichische Unterthanen kehren eiligst aus dieser Gegend zurück.“ Telegram dubičke kotarske oblasti od 16. avgusta: „Bosnischerseits heute Aufstand der Raja ausgebrochen. Es sollen drei bis vier Collonen à drei bis fünfhundert Mann

Istog dana ustadoše pod vodjstvom Marka Bajalice i Marka Gjenadije na oružje sela Kalendar, Čitluk, Ušivac, Dvorište, Pobrdjani, Slabinja, Petrinja, Bačvani i Tavija. Ustanici se pojaviše pred kordonskom turskom stražarnicom izmegju Johova i Slabinje. Turski stražari videći premoć, pobegoše u Dubicu, te stanici dobiše na ovom mestu slobodnu Savu, postaviše na njoj svoje straže, da zaštite srpske starce, žene i decu pri 'beganju na slavonsku stranu. Sve stanovništvo srpsko, koje nije bilo za borbu, a stanovalo je u blizini granice, hitalo je u šume, a iz šuma, krijući se od Turaka, begalo je preko Save.

Ustanak je odmah zahvatio ceo sandžakat banjalučki izmegju Une i Vrbasa i megju Savom i linijom od Kostajnice do Prijedora. Središte ustanka je bilo u Komljenovcu i Balju, a čete ustaške su krstarile po Motajici, Prozari, Kozari i Pastirevu. Kostajničke ustaše je predvodio Jovan Zec, a Brdjane sa Pounja Marko Kukrica. Pecijin tabor se nalazio u Balju 17. avgusta preda Pecija svoje čete Kukrici pa ode u okolinu Novog, da i tamo organizira ustanak.[4]

---

unter Anführung gewisser Emissäre unweit türkisch Dubica sich herumtreiben.“ Po pričanju Vase Vidovića i Moje Horvaćanina kao i po jednom dopisu u „Obzoru“, Pecija je prispeo kad je ustanak već započeo, a njegovim se imenom pri dizanju ustanka htelo samo ohrabriti Srbe i zaplašiti Turke.

[4]) Tajnik Čudić javi 17. avgusta Molinari-ju: „Aufs'and gewinnt Terrain zwischen Dubica und Kostajnica. 11 Übertritspunkte gefunden. Massen von Menschen und Thieren herübergetretten. Contumazirung wäre aufzuheben oder doch auf 5 Tage herabzumindern, weil Vieh keine Nahrung hat. Komljenovac und Balj mit je 4—500 Aufständischer besetzt. Ort Priedor ganz um-

Baron Molinari izvesti 17. avgusta ugarskog ministra predsednika baruna Wenkheima o širenju ustanka i zamoli ga, da se sva telegrafska zvanja uz bosansku granicu urede i za noćnu službu. Wenkheim istog dana odgovori, da je učinio po želji Molinarijevoj.[5]

17. avgusta, kad je stanovništvo srpsko bilo već sklonjeno ispred turske osvete, otpočinju ozbiljniji sukobi ustanika i Turaka. Kod Velikog Struga počela je u 9 sati pre podne bitka izmegju čete Ostoje Kormanoša i Turaka.[6] Po izveštaju iz Nove Gradiške do

---

zingelt. Angriff bestimmt, wiebald die Familien auf diesseitigem Gebiethe sind. Mithin heute oder nachts Pecia seine Schaaren Kukric übergeben, ist gegen Novi, um dort Aufstand zu organsiieren."

[5]) Telegram Molinari-jev glasi: „In Verfolg meines Telegrammes 1014 theile mit, dass der Aufstand sich verbreiten scheint. Bei Alt-Gradiška will man von jenseits Gewehr Feuer gehört haben. In den nächsten Gebirgen sammeln sich Insurgenten. Priedor soll brennen. Christen flüchten bereits auf unser Gebieth bei Alt-Gradiška, Dubica, Kostajnica. Auch Türken beabsichtigen dies. Ich lasse die Flüchtlinge in das Innere dirigiren. Es ist dringend nöthig, dass sowohl alle unmittelbar an der österreichisch-ungarisch-bosnischen Grenze als auch die in unserem Grenz Gebiethe nächst gelegenen Telegraphenämter auch für den Nachtdienst eingerichtet werden und bitte ich Seine Excellenz den Handelsminister dazu gütigst zu bewegen."

[6]) Telegram o ovom sukobu glasi: „Aufstand nimmt Dimensionen an. Ueber 200 Christen (bei Alt-Gradiška), welche durch beiläufig 400 grösstentheils berittene Türken verfolgt werden, sollen bereits übergetretten an das diesseitige Gebieth. Gegen 9 Uhr früh bei Veliki Strug Gefecht begonnen und soll der mit General Commando Verordnung Grenz Verwaltung präes. Nr. 514 de dato 22. Mai 1874. kurrentirte Verbrecher Ostoja Kormanoš der Anführer der Christen sein."

godio se 18. avgusta sukob kod mosta Jablanice preko puta Uskoka. Njih 20 ustaša pod vodjstvom Ostoje Janjatovića Kormanoša čuvalo je most. Oko podne tog dana napadne na njih turska četa od 50 ljudi iz Berbira, ali ih Srbi suzbiju. Turci ostaviše 7 mrtvih, a ranjene su sobom poneli. Srbi su imali jednog mrtvog i jednog ranjenog. Ovog istog dana bilo je borbe kod Svinjara (palo 24 turska vojnika i 3 Srbina) i kod Vlaknice (palo 50 ljudi koje s jedne, koje s druge strane).[7]

Marko Bajalica sa četom svojom od 150 ljudi cernirao je Kostajnicu. Prvi okršaj sa kostajničkim Turcima imao je noću izmegju 17. i 18. avgusta, a 19. avgusta u 6 sati posle podne započe napadaj Srba na Kostajnicu. Ustanici se podeliše u dva odeljenja. Jedno je odeljenje zapalilo napuštene srpske kuće, a

---

[7]) Telegram Molinari-ju iz Nove Gradiške 18 avgusta: „Ausgesendete Patrouille meldete heute: vormittags in Türkisch Svinjar 24 türkische Soldaten gefallen, 1 verwundet, 3 Unterthannen gefallen, 1 verwundet. Kampf dauert." Istog dana telegram iz Broda: „Heute oberhalb Pričac bei Vlaknica am türkischen Boden Zusammenstoss Türken mit ihren christlichen Unterthanen, bei 50 Mann gefallen. 96 Christen ohne Habe bei Topolovka Save übersetzt, in Wald Radinje geflüchtet, Türken nachgeschossen." Iz Jasenovca je 17. avgusta javljeno. „Jene 6 bewaffnete Männer, die im Walde bei Mlaka bemerkt wurden sollen aus Serbien sein und sind nach Angabe herübergetrettenen Bosniaken hinübergegangen, um den Aufstand zu organisiren." Tajnik Čudić javio je 17. avgusta Molinari-ju iz Dubice: „Christen versameln sich auf zwei Punkten. Deren Anführer Pecia und Benjac. Türken in Dubica stark bewaffnet, alle Pferde stets gesattelt, patrouilliren in Massen, getrauen sich jedoch nicht weit vom Orte. Sämtliche Gewölbe seit vorgestern gespert, unter Ihnen panischer Schreken."

drugo je trebalo zapaliti turske kuće, ali ne izvrši svoj zadatak. Turci se žestoko odupreše, te Bajalica morade u 2 sata posle ponoći ustuknuti i povući se u Balj. Po kasnijem pričanju njegovu Turci su imali 3 mrtva, a broj ranjenih nije znao. On je imao četiri mrtva i tri ranjena. Ranjene su ustanici poneli sobom i poslali ih u bolnicu u slavonsku Kostajnicu.[8] Bajalicu usled ovog neuspeha napusti družina, te je 22. avgusta imao još svega sedam drugova. S njima pregje u jutro tog dana kod Slabinje na slavonsku stranu. Ovo su činili i svi ostali ustaši: kada ih Turci pritesne ili kad im se četa raspe, begali su preko Save, skrivali su se od austrijskih oblasti, da im oružje ne oduzmu i prvom zgodom su se vraćali u Bosnu, da nastave borbu.

Dok je Bajalica kod Kostajnice nesrećno voje-

[8] Telegram iz Kostajnice: „Seit 6 Uhr abends jenseits lebhaftes Geplänkel, östlich der Brücke so knapp, das Flintenkugeln diesseits einfallen, östlicher Theil türkischer Kostajnica in Brand. Nach der Gefechtslage scheinen Türken gegen Westen zurückgedrängt worden sein." Drugi telegram glasi: „Christenstadt auf der türkischer Seite brennt." Treći telegram, takodje od 19. avgusta iz Kostajnice: „Insurgenten soeben türkische Kostajnica angegriffen, Christenviertel brennt. Vorkehrungen zum Löchen des gefährdeten mit Waaren Kontumazmagazins getroffen. Seit Sonnenuntergang wird lebhaftes Feuer unterhalten." Idućeg dana javio je načelnik kostajnički Miškić Molinariju: „Füfzehn Christenhäuser gestern nachts von den Christen angezündet, verbrandt. Nach Aussage des Kaimakams drei Christen todt gefunden, sollen mehrere gefallen sein, zwei verwundet." Molinari javi 21. avgusta ministru Andraši-ju: „Das am 19. abends in türkisch Kostajnica begonnene Geplänkel dauerte bis 3 Uhr nachts, verwundete Insurgenten geben Verlust mit 10 Todten und 2 Blessirten."

vao, druga jedna ustaška četa, koja je na tri mesta bila zaposela drum izmegju Kostajnice i Dobretina, dočeka tursku četu, koja je tim drumom išla, i ubije 55 Turaka.[9] Sa uspehom je četovao i Vid Bilanović iz Svinjara. U njegovoj četi je bilo 200 Srba iz Kaoča, Svinjara i Nožička.[10] U veče 22. avgusta se zapodeo boj kod Virovske, izmegju Jablanca i Mlake, a 23. avgusta u 11 sati pre podne oko Jablanca i Moštanice.[11]

---

[9] Telegram načelnika Miškića od 21. avgusta iz Kostajnice: „Nachts auf jenseitiger Strecke von Kostajnica bis Dobretin drei Hinterhalte durch Insurgenten gelegt, erste Posten oberhalb Kostajnica von 8 Mann, zwei Türken getödtet, zweite bei Brljesnica drei Türken getödtet, der dritte bei 30 Insurgenten starke Posten bei Dobretin viertel Stunde mit türkischer Truppe gefochten und nach Angabe der daran betheiligten bei 50 Türken getödtet. Insurgenten keinen Verlust, obwohl in Waldungen zurückgedrängt, es mangelt selben einheitliche Führung und vorsonderlich Munition."

[10] Telegram iz Nove Gradiške od 20. avgusta.

[11] Telegram „Obzoru" iz Dubice od 23. avgusta 1875. i telegram Molinari-ju iz Jasenovca 22. avgusta. Ovaj poslednji glasi: „Heute abends hat das Gefecht zwischen Türken und Christen bei Virovska zwischen Jablanac und Mlaka jenseits nach Anzeige des Košutaricer Ortsvorstehung begonnen.

II.

Širenje i tok ustanka.

1. Pogibija Petra Petrovića Pecije i Ostoje Kormanoša.

(10. septembra 1875.).

Bosanski ustanak nije bogat zanimljivim i važnim dogadjajima. On nije mogao da zahvati celu Bosnu ili bar da prodre u unutrašnjost zemlje nego se ograničio na mesta uz granicu austrijsku. On ne može da ukaže na sukobe izmegju znatnih masa niti na bitke od odlučnog značaja. Ni jedan grad turski nije morao da se pokloni pred pobunjenom rajom niti je imao da izdrži ustašku opsadu.

Ustanici su u pojedinim omanjim četama, loše naoružani, bez pravog vodjstva, ograničili svoju akciju na to, da iznenada napadnu ovu ili onu stražarnicu, da je zapale, da sagoru par turskih kuća i čardaka i da navale na imanje gdekojeg omraženog spahije. S druge strane ni Turci nisu bili u stanju da postave na noge veliku vojsku, koja bi jednim udarcem ugušila ustanak nego su slali na ustaše samo slabe, u hitnji skupljene čete, koje su ponavljale monotona čarkanja sa ustanicima, pravile represalije pljačkajući i paleći napuštena sela srpska i ubijale neoružane begunce, žene i decu. Sukobi su se redjali jedan za drugim bez sistema i bez plana. U jednom sukobu je poginulo više Srba, a u drugom više Turaka, prema tome, koja je

stranka imala zaklonjeniji položaj. Hercegovački ustanak je izazvao velike bitke i izneo na površinu markantne vodje, ali je zato bosanski ustanak brojao u ustaškim redovima svojim Petra Karagjorgjevića, današnjeg srpskog kralja i najvećeg vladara srpskog naroda, daleko silnijeg i od Dušana Silnog.

Ustanici su većinom napadali na spahije, od kojih je raja morala najviše da prepati. 20. avgusta oko 10 sati pre podne napadne 150 Srba na spahijske čardake u Vakupu i zapale ih. U tom im stiže glas, da spahije dolaze od Banjaluke da se osvete te se povuku u šumu, četvrt sata udaljenu od Karajzovce. Oko 3 sata posle podne prispeše Turci, njih 50 na broju, ali dobro oružanih i na konjima. Srbi megjutim nisu imali oružja, jedva je svaki treći imao pušku. Turci dogju pred šumu i pošlju nekoliko pohvatanih Srba da potraže u šumi buntovnike i da ih pozovu napolje, obećavajući, da im se ne će ništa dogoditi, a u protivnom slučaju da će Turci poubijati sve Srbe u Karajzovci. Srbi naidju na lepak te u dve grupe izagju iz šume, na što Turci učine pokolj megju njima. Mrtvih padne 13 Srba više njih je bilo ranjeno, a 15 zarobe Turci i povedu u Banjaluku, da ih tamo pogube. Turaka je bilo 5 mrtvih. Istog dana se dogodio oko 4 sata poslije podne sukob kod Vrbasa i Topole. Palo je 6 Turaka i 12 Srba.[1] U veče 12. avgusta spaljena je Medjedja (izgorelo 30 kuća), i Gaštica (izgorelo 5 kuća). Idućeg dana

---

[1] Telegram Molinari-ju iz Nove Gradiške 22. avgusta: „Zusammenstoss zwischen Türken und Christen 20. dieses 4 Uhr nachmittags bei Vrbas und Topola vis-à-vis Svinjar—Orubica. Gefallen 6 Türken, 12. Christen. 150 bewaffnete berittene Türken lagern bei Vrbas unterhalb Svinjar."

dogodio se oveći sukob kod mesta Podgradci, u kome je sa obe strane palo oko 80 ljudi.[2] 24. avgusta desio se okršaj kod Demerovca i Kletkovca. Oba ova mesta su spaljena.[3]

25. avgusta krenuše se Turci iz Berbira te potpomognuti četama turskim iz Kostajnice i Dubice baciše ustanike od obale savske u planinu Kozaru.[4] Ustanak je ipak zauzimao sve više terena, naročito usled Pecijine agitacije. 28. avgusta dobegne u Nebljue pop Ivkić iz Kestenovca sa izjavom, da će i tamo naskoro buknuti ustanak. Istog dana oko pet sata posle podne dobegoše iz manastira sv. Nikole iguman Leontije Bilbija sa dva kalugjera u Martinbrod. Sobom su po-

---

[2] Telegram iz Nove Gradiške od 25. avgusta: „Bezirksamt Novska meldet, 23. dieses zwischen Gebirgsrücken Prosara und Kosara Ort Podgraci grösserer Zusammenstoss, wobei 80 Mann beiderseits tod geblieben sein sollen. Gestern abends brannte Medjedja vis-à-vis Mlaka und Gastica unterhalb Jablanac, ersten 30, zweiten Ort 5 Häuser abgebrannt."

[3] Molinari 26. avgusta carskoj kancelariji u Beč: „Am 24. dieses soll zwei Stunden von Berbir am Kozara Gebirge beim Dorfe Podgorac ein Gefecht stattgefunden haben, in welchem Insurgenten grosse Verluste erlitten. Auch gegenüber Jasenovac bei Demirovac und Kletkovac fand am 24. ein Scharmützel statt und brannten diese beiden Orte, dann noch einige weiter unterhalb an der Save."

[4] Telegram iz Stare Gradiške od 26. avgusta: „Die gestern zur Verfolgung der Insurgenten aus Berbir ausmaschirten türkischen Truppen haben in einem kombinirten Angrif mit den Truppen von Kostajnica und Dubica die Insurgenten in das Kozara Gebirge gänzlich zurückgeworfen und die ganze Save Linie von Jasenovac bis Berbir durch ihre Posten besetzt und ist nunmeht der Übergang der Flüchtlinge auf österreichisches Gebieth nicht mehr möglich."

neli sve crkvene utvari i marvu manastirsku.[5] Turci sada spališe ceo manastir, čak su i košnice manastirske pokidali i razbacali.

Beganje kalugjera, popova i drugih uglednih Srba ispred Turaka razumljivo je, jer su Turci u svim uglednijim Srbima gledali potajne vodje ustaške, te su na njima činili represalije za ustanak. 2. septembra pohvataše Turci 15 najuglednijih Srba trgovaca prijedorskih i oteraše u Bihać,[6] a nekoliko dana kasnije odvedoše u Bihać i zatvoriše popove Peru Repca, Bogunovića, Grbića, Peru Gaka i sina Gakina.

Kad su Turci četama, prikupljenim sa svih strana odsekli ustaše od Save, doveli su ove u najveću pogibelj, jer su im oduzeli mogućnost, da pribave sebi oružja, municije i hrane. Turci su megjutim poseli

[5] Telegram iz Zavalja od 28. avgusta: „Pop Ivkić aus Kestenovac in Nebljue allein übertretten und theilte dem Seresanerposten mit, dass dort bald Aufstand ausbrechen wird." Telegram iz Doljana istog datuma: „5 Uhr nachmittag aus jenseitigem Gebiethe die Priester des Klosters St. Nikola Leontia Bilbija, David Grabor und Petar Zorić zwischen Una und Unac bei Martinbrod nebst allen Kirchenprätiosen, 100 Stück Gaisen, 200 Stück Schafen, dann 3 Reitpferde, aus dem genannten Kloster und aus Očijevo 40 Mann sammt Familien und Vieh herübergeflüchtet. Sämmtliche nach Lapac zum Bezirksamte abgefertigt."

[6] Telegram iz Zavalja od 2. septembra: „Bihaćer Pascha heute nachmittags mit 10 Mann Bedeckung von Priedor nach Bihać eingetroffen. 15 der angesehensten christlichen Handelsleute von Pridor unter Escorte von 100 Mann auf dem Wege nach Bihać, weil sie im Verdachte stehen, sich am Aufstande betheiligt zu haben."

[7] Telegram iz Zavalja od 6. septembra: „Reichsgrenze wird von starken türkischen Patrouillen strenge bewacht."

Savu jakim stražama i brižljivo sprečavali, da ustanici ne dogju u dodir sa svojim zemljacima na slavonskoj strani.[7] Otuda se izrodiše borbe o obalu savsku. Čarkanja su počela 5. septembra. Borilo se na podnožju Prozare, Kozare i Motajice. Borbom su rukovodili Petar Petrović Pecija i Ostoja Janjatović Kormanoš. Oni su prodrli turski kordon, ali su uspeh svoj platili glavom.

U nedelju 5. septembra u zoru došao je Savom jedan splav prema Jablancu, pun oružja i municije. Trgovci Vaso Vidović i Manojlo Roksandić (na drugom mestu piše Bosančić, na trećem Bostandžić) istovariše oružje na obalu i sakriše ga u šumi preko puta od Gaštice. Sarajevska vilajetska vlada doznala je za ovo i zahtevala je preko sarajevskog austrijskog generalnog konzula Teodorovića, da oblasti potraže i zaplene to oružje[8]. Izgleda, da se na ovo oružje odnosi akcija, koju sad poduzeše Pecija i Kormanoš.

---

[8] Iz Stare Gradiške javljeno je 7. septembra Molinari-ju „Eine vor zwei Tagen von Serben stromaufwärts nach Jablanac geführte dort unbeanständete stehende mit mohacser Plützern beladene aber tief getauchte Plötte soll nach mir wahrscheinlichen Mittheilungen Kriegsmunition enthalten.“ Istog dana javi Molinari-ju iz Sarajeva konzul Teodorović: „Regierung sagt: „Samstag Gaschitza gegenüber Waffen durch Waso Widovics und Emanuel Bostanžić ausbarkirt im Walde versteckt.“

[9] Telegram Juzumbegov Molinari-ju iz Jasenovca: „Nachdem wir gezwungen waren der Übermacht der serbischen Aufständischen zu weichen und keinen andern Weg hatten als auf österreichischem Gebiethe die Waffen zu strecken, biten wir ergebenst, nachdem die Cordonsposten auf der türkischen Grenze wieder aufgestellt sind, uns unsere vom Herrn Lieutenant Zmailaga übergebenen Waffen gefälligst ausliefern zu wollen.“

7. septembra započeše ustanici operacije u okolici Dubice. U prvom sukobu pogibe 15 Turaka. Konjica turska pobeže u pravcu Berbira, ali druga ustaška četa dočeka ovu konjicu kod Ogorelice i poubija iz zasede 23 Turčina. Turski kapetan Juzumbeg pobeže sa 14 turskih vojnika u Jasenovac.[9] Idući dan je Pecija imao nov sukob kod Ogorelice, takogjer sa berbirskim Turcima. I ovog puta je odneo pobedu. 9. septembra su združene čete Pecijine i Ostojine napale kod Jablanice, nedaleko od Gaštice, turske čete i posle žestoke borbe razbiše Turke i dobiše slobodnu obalu savsku. Namera im je bila, da preuzmu sa Save 400 pušaka ostraguša i 60 centi baruta. Prevoz je imao obaviti Kormanoš. Iz podataka mojih, na temelju kojih pišem, ne vidi se jasno, da li se ovo odnosi na Vidovićevo oružje ili koje drugo.

Kad su proterali Turke i dobili slobodnu Savu ustanici, mesto da su odmah tog večera obavili posao radi koga su došli, počnu posle pobede piti rakiju te se napiše. Dok su se oni zadubili u piće, prikupiše Turci svoje čete iz Berbira, Banjaluke i Orahova te pred podne idućeg dana, licem na srpsko Usekovanije, opkole u Bogazu kraj Save i pritesne sa svih strana četu Pecijinu i Kormanoševu. Četa njihova je brojala u taj mah samo 47 ljudi, jer je ostale Pecija podelio bio u tri odelenja i poslao ih u goru. Turaka je bilo 6 do 800. Pecija htede da ostanu gde su i da boreći se izginu junački, ali Ostoja predloži, da ugju u spremljen splav i da poveslaju na drugu obalu Save. Ustaše usvoje Ostojin predlog te pošto su puna 3 sata davali otpora Turcima i izgubili 11 drugova, poskaču u splav. Peciju silom povuku sa sobom.

Turci sada osuše sa svih strana vatru na ustaški splav. Ostoja poginu u sred Save, a Peciju, kad je splav već prispeo na slavonsku stranu i on iskočio da ga priveže, pogodi tursko zrno. Od 36 ustaša ranjeno je njih 25, mrtvih je bilo osim Ostoje i Pecije još 6 drugova, a neranjeni su ostali samo trojica.[10] Molinari naloži 11. septembra tvrdjavnoj komandi starogradiškoj, da ranjene primi u bolnicu, a stražmeštru Nenadiću da poginule dade sahraniti.[11]

---

[11] Telegram Molinari-ju iz Stare Gradiške 10. septembra: „Heute von halb 12 vormittags bis halb 3 Uhr nachmittags Schlacht zwischen Christen und Türken bei Gastica." Drugi telegram istog datuma: „Nachmittags hitziges Gefecht zwischen Jablanac und Veliki Strug. Insurgenten gänzlich gesprengt. 50 Flüchtlinge, die sich in einer Plette auf diesseitiges Ufer retten wollten, durch nachgesendete Schüsse beinahe alle todt oder verwundet liegen im Walde ober Veliki Strug. Führer Ostoja und Peci todt." Molinari izvesti 13. septembra ministru spoljnih poslova: „Die Zahl der am 10. während der Ueberfahrt auf der Save durch die Türken erschossenen Flüchtlinge beträgt 8 Mann, jene der Blessirten, wie schon angezeigt, 25, und gelangten nur 3 Mann unversehrt an unser Ufer, da zusammen 36 im Boote sich befanden. In der Nähe der Ueberfuhrstelle wurden gestern noch eine grössere Zahl Gewehre und Munition über erfolgte Denuntiation gefunden und in der Festung Alt-Gradiška abgeführt. Sie scheinen zu Schiffe gekommen zu sein und sollen nach den Etiquetten die Provenienz auf das Arsenal in Belgrad leiten."

[11] Molinari upravi 11. septembra telegram tvrdjavnoj komandi u Staroj Gradiški: „Setze voraus, dass Distriktsbehörde telegrafisch verständigt und mittlerweile Militärarzt Hilfeleistung zu den Blessirten entsendet wurde, nöthigenfalls Ueberführung dieser auch ins Festung-Spital und nach Umständen Besetzung oder Uebergan[illegible]telle auch durch Infanterie verfügen. Serežaner Feldwebel Nenadić anweisen, die Todten nach Dienst Instruktion beerdigen lassen."

---

2. Emigranti bosanski u Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj srpskih begunaca iz Bosne ubrzo je narastao u tolikoj meri. da su ovi begunci privlačili na sebe veću pažnju nego sva čarkanja ustanička s Turcima. Od emigranata neki su poneli sa sobom na austrijsku stranu važniju pokretninu i preterali marvu svoju, ali je većina raje prebegla bez ičega, iznesavši golu glavu. Za ove begunce, koji su bez sredstava bili, kupljeni su prilozi po celom narodu srpskom pa i po inozemstvu, no najveći deo za izdržavanje njihovo nosila je monarhija.

U avgustu su glavni prelazi emigrantski bili kod Svinjara, kod Orubice, Doline i Mačkovca. Osim toga su mnogi prelazili na Ciprnjačkom boku kod Mlake, kod Košutarice, Jasenovca i Stare Gradiške. Begunci su se zadržavali po šumama, dok im ustanici ne bi javili da je Sava slobodna i da se može prelaziti. Ipak su se mnogi prelazi iz opreznosti obavljali noću. Do 24. avgusta prešlo je 6151 duša na pomenutim prelazima. Po drugom popisu od istog datuma prešlo je izmegju Vrbasa i Gradiške 2117, kod Stare Gradiške 1970, a kod Jasenovca 2630 duša, u svemu 6717. Po izvještaju iz Kostajnice prešlo je 26. avgusta kod Kozibroda, Kuljana i Crljenice 70 porodica, koje su preterale i marvu svoju.

Po izveštaju barona Molinari-ja ministarstvu spoljnih poslova, poslanom 29. avgusta, njegovi organi su 26. t. g. načinili popis begunaca i našli su u gradiškom distriktu 12.533, a u banijskom 5679 duša.[12] Često se spominje, da su begunci prelazili na austrijsku stranu praćeni od oružanih ustanika. Ovo se dogadjalo naročito onde, gde je prelaz bio nesiguran. Mnogi begunci su prelazili praćeni turskim kuršumima, mnogi je prelaženje platio glavom ili bar ranjen bio. Jednom prilikom se 9 duša udavilo pri beganju preko Save.[13] Broj begunaca je s dana na dan rastao te je po izveštaju od 21. septembra u banijskom i gradiškanskom distriktu bilo 22.734 Bosanaca.[14]

---

[12] Izveštaj Molinari-jev glasi: „Im gradiskaner Distrikte befinden sich nach den am 25. dieses abgeschlossenen Ausweisen an Flüchtlingen 1849 Familien mit 6199 männlichen, 6334 weiblichen, zusammen 12.533 Personen, welche 5799 Hornvieh, 459 Hufvieh, 2733 Borstenvieh, 2290 Wollvieh mitbrachte. Im banal Districte bis 26. dieses 5679 Personen und 4841 Horn-, 566 Huf-2801 Borsten- und 2305 Wollvieh. Ausweise der im Bezirke Dvor übertretenen fehlen noch."

[13] Izveštaj iz Kostajnice od 20. septembra: „18. und 19. circa 500 Kristen sammt viel Vieh bei Kuljani und Kozibrod unter Schutz der Insurgenten von 150 Mann herübergegangen. Insurgenten Anführer gewesener Feldwebel Jovan Karan meisten mit Werndl- und alten Karabiner-Gewehren bewaffnet: Bei der Ueberfahrt 9 Serben ertrunken, ein Weib von Türken erschossen."

[14] Izveštaj Molinari-ja ministru Andraši-ju od 21. septembra: „Ausweis über die vom 16. August 1875. auf österreishischen Boden übertretenen bosnischen Flüchtlinge. Im banal Districte 596 Familien, 2504 männlich, 2215 weiblich, zusammen 4716 Seelen mit 7799 Stück Vieh. Im gradiskaner Distrikte 2604 Familien, 9142 männlich, 8876 weiblich, zusammen 18.018 Seelen

Ustanak se megjutim širio duž jugozapadne granice bosanske. 19. septembra u 10 sati u noći podigli se na oružje Srbi izmedju Unca i reke Une kod manastira sv. Nikole. Ustanici napadnu tursko mesto Unac i dva Turčina ubiju. U roku od tri dana proširio se ustanak, poglavito usled akcije agilnog Goluba Babića u mestima Bosanski Srb, Krčko Brdo, Veliki i Mali Cvijetnić i Očijevo. Sukob ustaša se dogodio nedaleko od Martinbroda i tom je prilikom spaljen manastir sv. Nikola i tursko mesto Cvijetnić.[15] Ovo proširenje

mit 19.471 Stück Vieh. Zusammen 22.734 Seelen." Od ovih je razmešteno jedan dio u provincijalu i to 956 familija sa 7530 duša u podžupanijama pakračkoj, sisačkoj i križevačkoj.

[15] O ustanku izmedju Unca i Une telegram iz Gospića od 21. septembra: „Laut Anzeige des serežaner Postens Doljane Aufstand in der jenseits beim Kloster St. Nikola zwischen Unac und Unafluss 19. dieses 10 Uhr nachts ausgebrochen. Aufständler türkischen Posten Unac angegriffen. Zwei Türken todt" O akciji Goluba Babića javiše 20. septembra iz Srba: „Karaula in Drenovac türkischer Posten 16. September Mitternacht Aufstädler niedergebrannt, türkische Besatzung gegen Grahovo entflohen. 17. September Unterstützung 80 Mann von Osredke nach Drenovac. Bei Tiskovac durch Aufständler zurückgeschlagen, ein Beg todt, zwei verwundete. Insurgenten Anführer Golub Babić aus Serbien. Diesseitige Bevölkerung angrenzender Orte Osredke, Dugopolje, Tiškovac, Drenovac flüchtet ins Gebirg." Drugi telegram iz Gospića 26. septembra glasi: „Am 24. bei Krčkobrdo 3 Stunden langes Gefecht zwischen Türken und Aufständischen, Führer der letzteren Golub Babić. Häuser in Krčkobrdo, türkisch Srb, Begluke, Veliki i Mali Cvetnić, Ocigrije niedergebrannt, Aufständische über Jankova Glavica zurückgedrängt, auf unseren Gebiet bis zur Kirche Osredke verfolgt, unweit der Kirche 2 Türken, 1 Insurgent gefallen. Türken nach Cvetnić zurükgezogen." U dopisu iz Srba od 18. septembra opisuje se opširno po-

ustanka povećalo je i broj begunaca na toj strani. Po izveštaju iz Dolnjeg Lapca od 23. septembra prebeglo je tih dana 208 hrišćana iz okoline Srba. Kod Ljubine su prebegli mnogi begunci iz okoline Bužima. Broj emigranata je tako rapidno rastao, da je 15. oktobra u banijskom distriktu bilo 11.623 Bosanaca, a 16. decembra nalazilo se samo u granici (osim onih, razmeštenih po provincijalu) 27.926 duša.

Begunaca je prelazilo i u godini 1876. Kod Kostajnice je prešlo oko 25. januara 1876. na 1500 bosanskih emigranata. Tih dana je prešlo 600 begunaca kod Topole, Korlata, Čadjavice, Suve Medje, kod Buševića i drugih pograničnih mesta. Kod Slabinje pobeglo je 3. februara 10 srpskih familija pod zaštitom jedne ustaške čete od 20—30 ljudi. 6. marta je prebeglo kod Dvora 93 Bosanaca, 16. marta izmegju Ljubine i Topole, prešlo je 24 familije sa 204 duša, 19. marta kod Unčana i Topole 44 familija sa 391 dušom, 31. marta kod Dvora 77 familija sa 660 duša i 7 aprila kod Topole i Ljubine 359 begunaca, a 9. aprila 547 begunaca.

četak akcije Babićeve. Njegovi ljudi napadnu 15. o. m. karaulu u turskom Drenovcu oko 12 sati noću, spališe je i na njenim zidinama postaviše 2 barjaka. Turci, koji su se nalazili u stražarnici, probiše zid na istočnoj strani i pobegoše prema Grahovu u bregove. Broj mrtvih i ranjenih nije poznat. — Od ostalih vodja ustaških zaslužuju spomena Aleksandar Radosavljević, rezervni lajtnant austrijski i vojni činovnik. koji je u septembru napustio službu i stupio u ustaške redove, zatim Simo Stefanović i Božo Ljubojević, Risto Dukić, Petar Uzelac i kalugjer Ilija Bilbija. Ova poslednja dvojica su bili podzapovednici u Babićevoj četi.

Sa množenjem begunaca na austrijskoj strani počeli su se osnivati i ustaški odbori na zemljištu hrvatsko-slavonskom. Glavni odbor je bio u Zagrebu, a osim ovoga bilo je nekoliko odbora u pograničnim većim mestima, kao u Jasenovcu, Kostajnici, Sisku, Petrinji i drugim varošicama. Ovi odbori su imali zadatak, da vode brigu o beguncima i da istodobno vrbuju dobrovoljce za borbu, da organizuju ustanak i da snabdevaju ustaše municijom i oružjem.

Po svemu izgleda, da odbori ovi nisu odgovarali svrsi, radi koje su nastali. Bilo je po tim odborima ljudi, koji su gledali svoj interes ili su raspravljali politička pitanja mesto da nabavljaju oružja i da se brinu za prehranu ustanika. Bilo je u odborima i takih, koji su odborništvo smatrali podesnim utočištem, da ne moraju poći u ustaške redove. Razume se, da su ovaki elementi sputavali rad i onih odbornika, koji su ozbiljno shvatili svoj zadatak (agilnim radom su se isticala dva odbornika, Vidović i Bilbija). Stoga nije čudo, što su Engleskinje mis Irby i mis Johnston, koje su u januaru 1876. prispele megju bosanske begunce, više uspeha pokazale nego svi ustaški odbori.

III.

Akcija Petra Mrkonića (današnjeg kralja Petra).

1. Proklamacija princa Petra Karagjorgjevića srpskom narodu.

(Oktobar 1875. godine.)

Bosanski ustanak je doveo Petra, sina negdanjeg kneza Srbije Aleksandra Karagjorgjevića, prvi put u bliži dodir sa srpskim narodom. Petar je rodjen u Beogradu i kao dečko od četrnaest godina pošao je sa ocem svojim u progonstvo, te je u tudjini odrastao do muževnog doba. U tudjini je odnegovan u herojskim tradicijama svoga deda Karagjorgja, u duhu demokratizma i u snažnim nacijonalnim osećajima. Iz Srbije izagnan za večna vremena državnim zakonom, potucao se po svetu bez domovine, a čeznuo je za Šumadijom, za Topolom Karagjorgjevom i za narodom svojim. Svršivši u Francuskoj vojničku školu stupio je za vreme francusko-pruskog rata kao oficir u legiju stranaca i odlikovao se u bojevima, ali kasnije bude ranjen i dopadne pruskog ropstva.

Posle zaključenog mira izmedju Nemaca i Francuza vratio se u Pariz i živeo je tamo do bosanskog ustanka. U vreme ustanka bilo mu je 31 godina. Na vest, da je bosanska raja digla oružje protiv ugnjetača svojih, Turaka, oživele su kod Petra tradicije i uspomene na borbu viteškoga Karagjorgja i on odluči,

da podje stopama dedovim, da udoban život zameni sa naporom i opasnostima bosanskih ustaša.

Dolazeći megju ustanike zastao je bio Petar u Zagrobu i odavde izda proklamaciju srpskom narodu, u kojoj se žali, što mu je srpska vlada nedavno radila o glavi, o čemu da imade sigurnih dokaza, odbija od sebe podmetanje protivnika, izneseno u novinama, kao da on hoće uz pomoć Turaka, da dodje do prestola srpskog, ukazuje na ozbiljnost vremena i izjavljuje se spremnim, da se izmiri s knezom Milanom u svrhu zajedničkog rada. Ujedno nagovesti u proklamaciji odluku svoju, da stupi u redove ustaničke, naglasivši, da će on u brzo dokazati, da ne teži za odličnim položajem, nego mu je jedina želja da bude na pomoći nesrećnom rodu svome.

Ovu proklamaciju je potajice razaslao medju Srbe. U Zagrebu se za nju nije ništa znalo, sve dok o njoj nije javljeno baronu Molinariju iz Budimpešte. Proklamacija je razdeljena medju Srbima i raširila se jako. Magjarska vlada je njene primerke uzaptila u Pančevu i Zemunu.[1]

---

[1]) Ministar unutrašnjih dela Koloman Tisza, javio je Molinari-ju: „Nach einer vertraulichen Mittheilung soll in Semlin im Interesse des Karagyorgyevics die Drucklegung von Proclamationen vorbereitet werden Ich beeile mich Euer Excellenz hievon mit dem Ersuchen in Kenntniss zu setzen, über den Sachverhalt ehestens gefälligst Mittheilung machen zu wollen". Molinari naloži zemunskom gradonačelniku Jovanoviću: „Dort selbst soll die Drucklegung von Proclamatio en im Interesse des Karagjorgjević vorbereitet werden. Hierüber ist nachzuforschen und zu berichten, auch Staatsanwalt zu verständigen". Jovanović odgovori 14. oktobra: „Bezüglich einer Proclamation zu Gunsten Karagjorgjević zwei Tage und drei Nächte Druckerei

U opće je Petar za vreme celog ustanka pokazivao veliku opreznost u svemu, što je činio. Agenti kneza Milana imal su nalog da ubiju Petra, jer je Milanu ovaj čestiti i poduzetni Karagjorgjev unuk izgledao opasnim konkurentom. Osim toga su austrijske oblasti nastojale da uhvate Petra i time da ukažu uslugu i obvežu kneza Milana, a i turskog sultana. Petar je imao dovoljno razloga, da se čuva. Megju ustašima se javljao pod raznim imenima, najradje se zvao Petrom Mrkonjićem. Prijatelji su mu išli na ruku u čuvanju njegovog pravog imena, te su detektivi bili na mukama, tražeći Petra. I kad naidju na njega, niko ne može, da im potvrdi, da je to on. Jedan detektiv, izveštavajući o vodjama ustaškim, veli za Petra: „Jedan distingvirani gospodin, kome nisam

---

bewacht, heute vormittag mit Intervention des Staatsanwaltes dieselbe erfolglos durchsucht. Habe erfahren, dass derlei Proclamationen in Pančevo gedruckt und gesehen wurden". Ministar predsednik baron Wenkheim javi Molinari-ju 18. oktobra iz Budimpešte: „Wegen gene gter Wissenschaft und allfäliger weiteren Veranlassung beehre ich mich Euerer Excellenz zur Kenntniss zu bringen, dass laut vertraulicher Berichte sich in Pancsova und Umgebung eine von Agram datirte Proclamation des Peter Karagyorgyevits in Umlaufe befinden soll, worin die Serben gegen die Türken aufgewiegelt werden". Tisza pošlje 21. oktobra jedan primerak ove proklamacije Molinari-ju sa propratnim pismom: „Mit Bezug auf das geschätzte Schreiben vom 15. October beehre ich mich Euer Excellenz eine von P. Karagorgevich erlassene im vertraulichen Wege aus Semlin mir zugekommene hieramts übersetzte Proclamation in der Nebenlage diensthöflichst zu übermitteln. In der Original-Proclamation ist der Ort der Drucklegung nicht angegeben, es ist aber gegründeter Verdacht vorhanden, dass dieselbe zu Semlin in Druck gelegt wurde".

mogao doznati imena.“ Kako je oprezan bio Petar prema nepoznatima, navešću, da je jedan Crnogorac, po imenu Petar Golubović, koji je u prvi mah bio u četi Pecijinoj i posle pogibije Pecijine stupio u Petrovu četu i postao zapovednik jednog Petrovog odeljenja od 80 ljudi, znao o svome zapovedniku Petru samo toliko, da se zove Mrkonić i da za njega neki tvrde, da je francuski oficir. Za Petrovo stupanje u redove bosanskih ustaša, austrijske oblasti ni kraj izvrsne špijunaže svoje, dugo vremena nisu ništa znale pa i kad su jednom pouzdano doznale, da se Petar nalazi na granici bosanskoj i da na hrvatskom zemljištu organizuje čete, s kojima će upasti u Bosnu, ni onda nisu mogli organi austrijski nigde da ga nadju.

---

2. Borba Petra Mrkonića u okolici Bužima.

(8. i 9. oktobra 1875.)

Po pričanju Moje Horvaćanina iz Dubice princ Petar je, dolazeći medju ustanike, uzeo u prvi mah stalno boravište u Dubici, u kući Mojinoj. Tu je stanovao oko mesec dana, ali je često odlazio u Gra- [illegible]ku, Jasenovac i druga mesta, vodio pregovore sa [illegible]nim vodjama i sa odborima ustaškim i organizirao je čete. Iz Dubice je otišao u Kostajnicu pa u Jamnicu, gde mu je logor bio.

U spisima zagrebačke general-komande prvi službeni izveštaj o Petrovoj četi potiče od graničarske postaje u Žirovcu od 5. oktobra 1875. godine, gde stoji, da se u šumi Šašava kod Žirovca (dakle na austrijskoj strani) nalazi 300 do 400 oružanih Srba, koji nameravaju da predju u Bosnu i zapodenu borbu s Turcima. Drugi izveštaj, datiran u Dvoru 7. oktobra, veli, da je kordonska straža u Rujevcu naišla 4. o. m. nedaleko od Ljubine u jednom jarku jednu četu od 600 ustanika. Na čelu ove čete je jedan vodja, gradjanski obučen, ali mu ne mogoše doznati imena. Izgleda po govoru da je Srbijanac. Četa je u veče otišla prema Žirovcu, a plan joj je da udari na Bužim.

Turci su bili spremni. Znali su, da se kod Žirovca prikupljaju ustanici, te su dovlačili pojačanja. Raja videći šta se sprema, stade begati, te su po izveštaju glinske kotarske oblasti od 7. oktobra prebegli svi srpski stanovnici iz Poljane i Glinice na austrijsko zemljište.[2] Sa svojom četom prešao je Petar

---

[2]) Iz Gline je 7. oktobra telegrafirano zagrebačkom zbornom zapovedniku baronu Molinari-ju: „Gemeindeamt Topusko meldet den Aufstandausbruch im benachbarten türkischen Gebiethe. Ein Türke todt. Gesamte Raja aus Poljana und Glinica herübergeflüchtet. Bei der Kula in Madjarčevobrdo türkischerseits unausgesetzt allarmirt, Seresaner an Cordon dirigirt." U telegramu Molinarijevu, upravljenom 8. oktobra ministru spoljnih poslova stoji: „Der Kaimakam von Türkisch-Kostajnica hat unserem Militär Stations-Commando im diesseitigem Kostajnica am 7. d. M. die Mitteilung gemacht, dass sich seit 6 Tagen auf unserem Gebiete bei Rujevac eine der Türkei feindliche Schaar ansammle, deren Zahl bereits 600 überschreite und binnen 3 Tagen einen Einfall in das türkische Gebiet zu machen beabsichtige. Hievon wurden nicht nur die Stations-Commanden in Dvor und Rujevac sogleich verständigt, sondern auch die betreffenden politischen Behörden behufs erhöhter Aufmerksamkeit avisirt. Übrigens wurde die Ansammlung jenseitiger Insurgenten an der Grenze westlich Dvor ebenfals von unseren Organen in Erfahrung gebracht und angezeigt und es berichtete die Gemeinde Topusko unterm 7. dieses auch den Ausbruch des Aufstandes in der Ukrajne (dem bosnischen Bezirke am linken Unnaufer zwischen Bihać und Novi). Auch aus privater verlässlicher Quelle erhielt ich die Bestättigung von der Ansammlung der Insurgenten und auch vom Zuzuge einiger Fremden mit dem weiteren Beisatze, dass der Aufstand am 7. bei Bužim beginnen und dann gegen die anderen grösseren Orte des gennanten Bezirkes weiter verbreitet werden sollte, dass Prinz Peter Karagjorgjević der Anführer sei, dass aber bei der mangelhaften Ausrüstung der Insurgenten und der Wildheit der Ukrainer Türken ein Erfolg der ersteren nicht zu erwarten stehe".

8. oktobra pre podne granicu bosansku i napadne na Turke. Tog dana se dogodio tek slabi okršaj. Idući dan su ustanici zapodeli nov boj. Petrovo jedno odeljenje od 120 ustaša podje u 10 sati pre podne iz Zborišta i u 11 sati se sukobi s Turcima 3000 koraka daleko od Novog Oblaja. Glavna snaga Petrova od 660 ustaša čekala je u prvi mah kod Previje i tek kasnije stupila u borbu. Namera ustaša je bila, da zauzmu nekoliko stražarnica i onda da napadnu na Bužim i Krupu. Borba se vodila duž granice od Oblaja do Bojne. Turci su palili srpske kuće, a ustanici su im vraćali milo za drago paleći turske hanove, te je vatra nadaleko pokazivala, u kom se pravcu razvija borba. Srbi spališe i tursku kulu na Madjarčevu Brdu, a izgorele su i sve ostale kuće od Novog Oblaja prema zapadu.[3] Oko 4 sata posle podne je žestina bitke bila najjača. Turci dobiše pojačanja sa svih strana, te oko 5 sati prinudiše Petra na uzmak.

[3]) Telegram iz Gline baronu Molinari-ju od 10. oktobra: „Um 10 Uhr Vorrückung der Insurgenten von Zborište gesehen um 11 Uhr 3000 Schritte südlich von Oblaj Kampf begonnen. Am Kampfe sollen gegenwärtig 120 Insurgenten sich beteiligen, weitere 600 in der Nähe von Previa in Bereitschaft sein. Ihre Absicht soll die Besitznahme der türkischen Wachthäuser und dann Vorrückung gegen Bužim und Krupa". Drugi telegram Molinariju, potpisan od Woinovića, datiran iz Gline 9. X. glasi: „120 Insurgenten 11 Uhr vormittags vorgerückt von Zborište, Gefecht 3000 Schritte von Neuoblaj. 660 Insurgenten bei Previa in Bereitschaft. Absicht Besitznahme türkischer Wachthäuser: dann Vorrückung gegen Bužin und Krupa". Postaja oružnička javlja 9. oktobra iz Novog Oblaja: „Vier Uhr nachmittags Kampf mit grösster Erbitterung fortgeführt. Insurgenten nehmen Rückzug gegen Boina, wohin eine halbe Kompagnie gesandt. Bevölkerung von Boina soll flüchten. Bis Grenze alles in Brand."

Potisnuti ustanici prebegoše kod Bojne na austrijsku stranu. Iz Novog Oblaja je odmah, čim se konstatiralo, u kom se pravcu borba razvija, poslato u Bojnu pola kompanije vojske, koja je hvatala ustanike i razoružavala one koje uhvati.[4]

---

[4]) Telegram od 10. oktobra iz Gline: „Übereinstimmende Meldungen des Gemeindeamtes und Seresaner Postens Topusko seit gestern Mittag im türkischen Gebieth Gewehrfeuer und Kanonendonner vernehmbar. Massenbewegung sichtbar, jedoch unbekannt. Türkische Kula auf Madjarčevobrdo in Brand". Druga depeša iz Gline pod istim datumom: „Seit 1 Uhr nachmittag südlich von Neu Oblai gegen Westen auf türkischem Gebieth bis knapp an die Grenze sämmtliche Häuser in Flammen. Heute kein Gefecht stattgefunden". Treća depeša od istog dana: „Laut Meldung des Seresanerpostens in Žirovac hat gestern ein Kampf zwischen Türken und Aufständischen gegenüber von Previa stattgefunden. Alle Häüser bis zur Reichsgrenze eingeäschert, Aufständische herübergeflüchtet." I najzad, četvrta: „Gestern 4 Uhr 45 Minuten Kampf unmittelbar an der Grenze bei Bojna geendet. Nacht vollkommen ruhig". Baron Molinari izvesti ministra spoljnih poslova 13. oktobra o ovoj borbi: „Ueber das Gefecht, welches am 9. an der Reichsgrenze von Oblaj bis gegen Bojna (südlich Glina) sich gezogen, wird berichtet, dass den auf unser Gebiet geflüchteten Insurgenten die Waffen mit Gewalt, abgenommen werden mussten und mit den zerstreut noch aufgefundenen zusammen 62 Kapsel, 7 Wänzl, 1 Werndl Gewehr, 2 Revolver, 46 Pistolen, 2 Handjar und 2 Säbel betragen. Unter den an diesem Gefechte beteiligten Insurgenten soll sich, wie schon in Berichte G. V. Praes. Nr. 1397 erwähnt, Peter Karagjorgjević befunden haben. Nach dem ungünstigen Ausgange des Gefechtes am 9. und weil, wie es heisst, ihm von serbischer Seite nachgestellt wird, soll er mit der Absicht,sich an der Insurrection nicht mehr zu beteiligen, unbekanut wohin sich entfernt haben".

---

3. Bitka na Pivnjaku.

(4. decembra 1875).

Prema podacima, koji meni stoje na raspolaganju, nemoguće je utvrditi, koliko se ustaša spaslo iz bitke kod Bojne. Turci su bili u velikoj nadmoći, te su Srbi s mukom izbegli totalnoj pogibiji. Medju preživelima se nalazio i princ Petar.[5] On je uskoro imao nov sukob, ovoga puta kod Bilaja. Četa njegova iznosila je 400 ljudi i podzapovednici Petrovi su bili Ranko, kome ne znam prezimena, zatim Slovenac Toman (upravljao nad 120 ljudi) i Crnogorac Petar Golubović (nad odeljenjem od 60 ljudi). Turci budu u boju potisnuti, pri čemu je Golubović bio teško ranjen i donesen u Petrinju u bolnicu.

9. oktobra nalazio se Mrkonić sa svojom četom u kritičnoj situaciji kod sela Aova. On ostavi svog podzapovednika Ranka i 300 ljudi kod Oblaja, u šumi Grdjevcu, s nalogom, da tu čeka, dok se on ne vrati.

---

[5]) O ovoj bitci piše Miškić, načelnik kostajnički, baronu Molinari-ju 12. oktobra: „Die bewaffnete Schaar, welche sich im Bereiche des Dvorer Bezirkes gesammelt und auf türkisches Gebiet übertreten ist, jedoch bei Bojna versprengt wurde, war von der serbischen Fraction des Exfürsten Karagjorgjević organisirt, bewaffnet und geleitet, es befand sich in deren Mitte selbst ein Sohn des Exfürsten als Pseudonym „Merkonić".

Sam povede 100 ljudi na tursku karaulu kod Crkvine, ali kod sela Aova nabas na šestostruku přemoć tursku. Turci opkoliše četu Petrovu i razvi se ljuta borba. Rankova četa je čula da se bije boj, ali Ranko prema dobivenoj instrukciji od Mrkonića, ostade na miru. Medjutim pop Karan poče moliti Ranka, da podju na bojište, jer da cela ova stvar ne sluti na dobro. Ranko se strogo držao dobivenog naloga i ne posluša Karana. Na to Karan povede na svoju ruku veći deo Rankovih ustaša i oslobodi Mrkonića i drugove. U ovoj borbi palo je na srpskoj strani mnogo manje nego na turskoj, jer su Srbi imali zaklonjene položaje, ali da pop Karan ne priteče u pomoć, Srbi bi do posletka svi do jednog morali podleći turskoj premoći.[6]

Posle ovoga duže vremena nema podataka o Petrovoj akciji na bojnom polju. Izgleda, da je za to vreme putovao i organizirao; pozitivno je, da je u Zagreb dolazio, jer o tome svedoči jedno pismo bana Mažuranića baronu Molinariju.[7] Dokumenti, koji služe

---

6) Pojedinosti o bitci kod Bilaja i o bitci kod Aova, tako su slične megju sobom, da mi izgleda, da se tu radi o jednom istom sukobu. O tim bitkama govore dva različna izveštaja, izveštaj o prvoj bitci ne označuje datum, kad se je sukob dogodio, oba izveštaja naznačuju broj Petrovih ustanika na 400 ljudi i oba izveštaja vele, da je u bitci ranjen Petar Golubović.

7) Mažuranić piše 2. novembra: „Laut Mittheilung des Herrn kön. ungarischen Minister-Praesidenten vom 18. vorigen Monat soll sich in Pančova und der dortigen Umgebung eine aus Agram datirte Proclamation des Peter Karagjorgjević im Umlauf befinden. Nach weiteren im vertraulichen Wege mir zugekommenen Mittheilungen soll Peter Karagjorgjević unter

kao podloga pri pisanju ovih redaka, nisu potpuni, te je moguće, da je i tokom novembra Petar imao sukoba s Turcima, dok je megjutim sigurno, da je sa svojom četom učestvovao u borbi na ostrvu Pivnjaku 4. decembra.

Pivnjak je ostrvo izmegju Zamlače i Dvora. Mrkonić je doznao, da se Unom krenule ladje u Novi, noseći municije i hrane. Na Pivnjak postaviše Turci kompaniju vojnika, da ladje eskortiraju. Mrkonić udari na Turke, koji odmah zatražiše pojačanja. Odmah pohitaše iz Novog još četiri kompanije Turaka, koje se razviše u liniju i otvoriše žestoku vatru na Srbe. Tri turske ladje pod zaštitom ove vatre umakoše u Novi. Boj je trajao sve do u veče.[8] Okolne vodje ustaške

dem Namen Merkonić oder Petrović, zuweilen Senić oder Sonino herumreisen, vor einigen Wochen auch Agram berührt haben und sich gegenwärtig zu Žirovac bei Bojna im gewesenen zweiten Banal Grenz Regimente befinden. Hievon beehre ich mich Euer Excellenz behufs der weitern geeignet scheinenden Veranlassung die Mittheilung zu machen".

[8]) Iz Kostajnice je javljeno Molinariju 4. decembra o sukobu kod Pivnjaka ovim telegramom: „Seit halb zwei Uhr nachmittag Gefecht zwischen Türken und Insurgenten. Etwa zweihundert Insurgenten griffen von der zwischen Zamlača und Dvor liegenden Una Insel eine Kompagnie Türken an, welche Schiffe eskortirten. Gegen drei Uhr rückten vier Kompagnien Türken zur Unterstützung zur Novi an und lösten sich in eine etwa vierhundert Schritte lange Feuerlinie am rechten Una Ufer auf, unter deren Schutze bereits 3 Schiffe gegen Novi gezogen werden. Die Türken richten ihr Feuer nicht allein gegen die Insurgenten, sondern auf jedweden Inwohner, welcher an der Strasse oder auf den Höhen um Dvor sichtbar wird. Unzählige Schüsse fallen in den Ort Dvor. Das Gefecht dauert jetzt noch immer fort. Dvor, vier ein viertel Uhr am 4. Dezember 1875. Hörl, Hauptmann".

ne htedoše Mrkoniću priskočiti u pomoć, jer su bile pristalice kneza Milana. Šta više, na samom bojnom polju došlo je do razdora, te se čete Petrove moradoše povući pred Turcima.

Jedan izveštaj iz Bešlinca od 8. decembra veli, da mladi Karagjorgjević pod imenom Mrkonić ili Zorić i dalje skuplja i organizira na Suvoj Medji ustaške čete. Megjutim je Petar video, da ovaj način ratovanja ne će dovesti do oslobodjenja Bosne. Turaka je bilo na granici vrlo mnogo, bili su dobro oružani i organizirani. Ustanici su bili razbijeni u mnogo četa bez jedinstvenog vodjstva. Odbori ustaški su rovarili jedan protiv drugoga. Mnogome od tih odbornika nije bilo ni stalo do borbe, nego je gledao svoj lični interes. Pomoć, koju je Srbija pružala ustanicima (u novcu i oružju) vezivana je za zahtev, da se ustanici moraju neprijateljski držati prema Petru Karagjorgjeviću. Pojedini agenti srpske vlade bunili su ustaše protiv Petra, te je ovo pitanje bilo izvor stalnom razdoru. Sve ovo ponuka jednomišljenike Petrove, da sazovu u Jamnicu, gde se nalazio logor Petrov, skupštinu izaslanika svih ustaških četa i odbora, da se objasne megju sobom, da se posavetuju o jedinstvu vodjstva i o drugim pitanjima u pogledu daljeg vojevanja.

4. Jamnička skupština.

(16. i 17. decembra 1875.)

Izaslanici ustaških odbora i četa sastali su se 16. decembra u školi jamničkoj na većanje. Skupštini je predsedavao izaslanik zagrebačkog ustaškog odbora Ilija Guteša, a prisutno je bilo nekoliko stotina izaslanika. Kako je oprezan bio Petar u vodjenju akcije, najbolje se vidi iz toga, što su austrijske oblasti doznale za tu skupštinu tek onda, kad se ona razišla. Stotine ljudi iz raznih krajeva Bosne pribralo se u malu Jamnicu, pa je to prikupljanje ipak izmaklo pažnji austrijske policije.[9]

[9] Pojedinosti o jamničkoj skupštini doznao sam od Vase Vidovića, učesnika na skupštini, koji mi je saopštio, da je saziv skupštine potekao od Petrovih pristalica i da je s toga Jamnica izabrana za njeno održavanje, zatim od Moje Horvaćanina i iz opisa u „Obzoru", decembar 1875. i januar 1876. U aktima zagrebačke general-komande ima ovaj telegram iz Dvora, datiran 18. decembra: „Die Insurrectionsparteigenossen Karagjorgjević et Milan fusioniren. Karagjorgjević selbst secedirt, wird den Kampf für sein Haus fortsetzen. Hubmayer zum Anführer gewählt". Osim toga je sačuvan pismen izveštaj dvorske kotarske oblasti od 21. decembra, koji glasi: „Wie in Erfahrung gebracht werden konnte, hielten die Aufständischen dieser Tage in Jamnica in Geheimen eine Besprechung, deren Resultat der Beschluss war, dass sich einstimmig geneigt wurde, die Feindseligkeiten

Na jamničkoj skupštini su bili prisutni Slovenac Miroslav Hubmajer, štamparski slagar, negda tobdžijski podoficir, poznati junak iz hercegovačkog ustanka, zatim pop Stevan Matijović, Ilija Guteša, Vasa Vidović, Simeun Kojić, Vasa Babić, Jovan Bilbija i Petar Uzelac, izaslanici iz Kostajnice i izaslanici ustaškog odbora u Zagrebu kao i iz severne Bosne, izaslanici iz većine bosanskih gradova od Bihaća sve do Drine i najzad izaslanici ustaških četa iz planina Motajice, Kozare i Pastireva.

Namera Mrkonićevih pristalica je bila, da se u ovoj skupštini reši pitanje jedinstvenog vodjstva. Protivnici Mrkonićevi tvrdili su, da on teži za vrhovnim zapovedništvom nad celim ustankom. Izvori, na temelju kojih pišem ovo, znaju samo toliko, da je Petar želio,

gegen die Türken ohne Unterbrechung fortzusetzen, diesfalls es bis auf das Äusserste ankommen zu lassen und bis zum lezten Momente auszuharren. Ein zweiter Punkt des Beschlusses war, die vom Sultan herausgegebenen Reformen, die jeder Wahrheit entbehren und bloss zum Scheine ins Leben gerufen wurde, nie aber in der That verwircklicht werden, absolut umsomehr zurückzustossen und gar nicht zu acceptiren, nachdem in denselben gegenüber den Aufständischen nicht eine Silbe erwähnt wird, also denselben gar keine Gerechtigkeit willfahrt werden will. Ein dritter Punkt bildete den Umstand, dass der Parthei Karageorgević, welche eigene Aufständische unterhielt, übrigens aber mehr Geld spendirte als die Agitatoren des Fürsten Milan von Serbien, der in letzter Zeit kaum einige Tausend Gulden den Insurgenten zukommen liess, förmlich aufgekündigt wurde und als der Vertreter Peter Karageorgević in absoluter Minorität blieb, wurde dem genannten feierlichst bedeutet, das Vorhaben der Karageorgević'schen Parthei gänzlich aufzugeben, von den Aufständischen sich nicht nur loszutrennen sondern überhaupt mit ihnen gar nicht in Berührung zu kommen, nachdem im widrigen Falle energisch dagegen aufgetretten werden würde.

da se odstrane nesuglasice i da se povede jedinstvena akcija. Ako je pri tomu mislio, da je on najpodesnija osoba, koja bi mogla preuzeti vrhovnu upravu nad svim ustanicima, mišljenje mu je bilo tačno, jer je u celom ustanku bosanskom on bio jedina osoba od ugleda i značaja. Njegov rad u ustanku je bio ozbiljan i stvaran i bez reklame. Kad se usporede izveštaji o sukobima ustaškim sa opisima tih sukoba po novinama, vidi se, da je o Petrovim bitkama najmanje vesti prodiralo u javnost, pa i tu se retko kad njegovo ime spomenulo.

Srbija, odnosno vlada kneza Milana, pomagala je ustanak novcem i municijom, ali u poslednje vreme je

---

Grund zu diesem Vorgehen war der, dass der Partheihader zwischen den Karageorgević'schen und der Parthei des Fürsten Milan soweit gestiegen war, dass die beiderseitigen Anführer und lezthin beim Gefechte bei der Insel Pivnjak es fast zu Thätlichkeiten gekommen wäre und die Leute der einen Parthei dem Kommando des Anführers der andern Parthei nicht pariren wollten, wodurch das gemeinschaftliche Interesse Schaden leiden musste. Zur Vermeidung alles dessen wurde daher beschlossen, die alte Angehörigkeit und Freundschaft noch mit einem festeren Bitte zu befestigen und um dieses zu ermöglichen und auf keine Differenzen es mehr ankommen zu lassen, die Parthei Karageorgević von allen ferneren Betheiligungen mit den Aufständischen unnachsichtig auszuschliessen. In militärischer Beziehung wurde beschlossen, den Miroslav Hubmayer zum Anführer zu wählen und wurde auch diese Absicht realisirt. Dieser Miroslav Hubmayer soll ehemaliger österreichischer Unterofficier (von der Artillerie) sein und viel Energie und persönliche Tapferkeit besitzen, daher sich der Hoffnung hingegeben wird, dass unter seiner Leitung die Angelegenheiten der Aufständischen noch besser gedeihen werden, als diess seither der Fall war, hievon geschieht hiemit die Anzeige".

ta pomoć bila sve manja, tako, da je po jednom izveštaju na organizaciju, prehranu i naoružanje ustanika Petar daleko veće svote trošio nego srpska vlada. Interesovanje, koje je zvanična Srbija pokazivala na početku ustanka, jenjalo je u poslednje vreme. Austro-ugarski ministar spoljašnjih poslova grof Andraši već je dao osetiti, da Srbija ne može računati na Bosnu, nego neka pogled upravi prema jugoistoku, a Bosna da spada u sferu austrijskih interesa. Megjutim akciju Petra Mrkonića nije Milanova vlada puštala s vida nego je preko izaslanih agenata svojih rovarila protiv njega i nastojala, da mu omete svaki uspeh, koji bi mu podigao ugled u narodu.

Milanove pristalice su već na putu u Jamnicu razdraživale izaslanike protiv Petra, dokazujući, da on teži za bosanskom krunom, te je mnogi rodoljub, dolazeći na skupštinu, strepio, da će se izroditi velika nesloga i razdor. Petar je imao uza se osamdeset pristalica svojih, koji odmah na početku većanja po naputku Petrovu izjaviše, da će pristati na sve zaključke skupštine, da nemaju nikakvih separatističkih namera, da im je jedino stalo do stvari, do složnog i jedinstvenog rada na oslobodjenju Bosne.

Posle toga se prešlo na dnevni red. Zaključeno je, da bosanski Srbi nikako ne pristanu na reforme, koje je porta tih dana objavila. Te reforme doduše znače napredak i dokaz su dobre volje divana stambolskog, ali reformisanje će se skršiti na otporu i fanatizmu muslimanskog stanovništva u Bosni. Zatim se jednoglasno priznala potreba, da se odstrani stranačka mržnja i da se ustanovi zajednička akcija, te je imenovan ustaški odbor kao neka provizorna vlada.

Pristalice Milanove predložiše, da se Miroslavu Hubmayeru poveri glavno zapovedništvo; on da ima operirati glavnim odeljenjem ustaškim, a ostali ustanici biće podeljeni u tri manja odeljenja. I ovaj predlog je usvojen jednoglasno.

Pristalice Milanove nisu ni svim ovim samopregorom i predusretljivošću Petra Mrkonića i njegovih ljudi bile zadovoljne, nego predložiše skupštini, da se Petar ima u interesu oslobodjenja bosanskog naroda ukloniti sa ustaškog poprišta. Na to Petar izjavi, da se on u svemu pokorava skupštini, ali ona nema tog prava, da mu zabrani boriti se za slobodu svog naroda. Niko nije uzeo Srpstvo ni rodoljublje pod zakup; na Srpstvo imade svaki član srpskog naroda podjednaka prava. On će se s toga bilo u Hercegovini bilo u Bosni i dalje boriti kao jednostavni dobrovoljac.

Idući dan, 17. decembra, završeno je većanje skupštine, te izaslanici napustiše Jamnicu.

5. Bitka kod Dobrog Sela.

(24. decembra 1875.)

Izbor Miroslava Hubmajera za vrhovnog zapovednika ustaškog nije našao odjeka megju bosanskim pobunjenicima. Taj izbor nije ni od koga ozbiljno shvaćen. Hubmajer nije imao ugleda, da okupi sve borce za slobodu Bosne. Njegovim izborom su pristalice kneza Milana htele jedino da izigraju Petra Mrkonića. Nije daklo nikakvo čudo, što su i poslo jamničke skupštine ratovale pojedine vodje ustaške, kao Golub Babić, Trivo Amelica i Janko Bajalica, na svoju ruku, nezavisno od Hubmajera.

I Mrkonić je sa svojom četom i dalje ratovao na Suvoj Megji. Poslednji, meni poznati, sukobi njegovi s Turcima, dogodili su se od 24. do 30. decembra 1875. Licem na katolički božić potukao je Petar Turke kod Dobrog Sela blizu Žirovca, osvojio je Dobro Selo, poubijao više turskih stanovnika i zadobio znatan plen u marvi. Posle ove pobede ostao je sa svojom četom nedelju dana na zemljištu bosanskom, bijući se sa Turcima.[10]

---

[10] Izveštaji kotarskih oblašti iz Kostajnice od 24. decembra i iz Dvora od 27. decembra, zatim dopis „Obzoru" br. 1. za 1876. god.

Neko vreme posle ovoga nema vesti o Petrovoj akciji. Oko 10. februara otputovao je u Beč, obećavši svojim prijateljima, da će se ubrzo vratiti, da nastavi pripreme za prolećnu borbu. I put njegov u Beč bio je u vezi sa tim pripremama. Za vojnu u većem obimu trebalo je novaca i oružja i Petar je otišao k svome ocu knezu Aleksandru, koji je u to doba stanovao u Beču, da od njega dobije potrebno.

Agenti vlade kneza Milana videći, da se Mrkonić ne daje zbuniti, nego da ozbiljno shvaća rad na oslobodjenju svog naroda, nastojali su, da nadju čoveka, koji će Petra maknuti sa sveta. Prema jednom izveštaju, Hubmajer je pričao, da su njega nagovarali Ilija Guteša i Vasa Pelagić, da ubije mučki Petra, ali on ne htede na ovo pristati.[11]

[11]) Megju aktima barona Molinari-ja nalazi se jedan spis s natpisom: „Auszug aus den inländischen Vertrauensberichten. Wien, 18. Februar 1876. Vom Insurrektionsschauplatz". Sadržina spisa glasi: „Gestern (den 14. II.) abends kam ich von Sirovatz zurück und wollte von dort nach Bojna fahren, konnte aber wegen 4 Fuss hohen Schnee und nachdem Karageorgievich nach Wien verreist war, mein Ziel nicht erlangen. Am Sonntag (13. II) abends nach Beschlinatz mit meinem Freund Niko Sukalić, der Mitglied des Agramer-Comité ist, angelangt, kehrten wir beim Eisengewerksdirektor Schönbucher ein und wurden auf das herzlichste empfangen. In 20 Minuten nach unserer Ankunft kam Hubmayer mit noch zwei Insurgenten an und bei dieser Gelegenheit wurden wir bekannt. Er sagte, dass er nach Kostajnitza fahre, da er vom Comitè dorthin berufen ist und ihn in Kostajnitza der Chef des Comitè's, ein gewisser Gutescha, erwarte. Ich lud ihn ein mit mir zu fahren, was er auch acceptirte. Während der Fahrt hatte ich Gelegenheit, mich über alles zu orientiren. Hubmayer hatte vor drei Wochen mit seiner 600 Mann starken Schaar einen Überfall auf Kostajnitza machen wollen.

Uskoro posle ovoga napustio je Hubmajer ustaško područje. On je skupio bio četu od 450 ljudi i poveo ju je 20. januara iz Jamnice drumom prema Dvoru. Napred je nošen barjak (crveno-žuto-belo) i svirali su naizmence jedan trubač i jedan tamburaš. Krenuli su su se u 5 sati posle podne s namerom, da kod Kuljana predju Unu i napadnu Bosansku Kostajnicu. Megjutim ne nadjoše ladju za prevoz, te su morali neko vreme čekati, usled čega se poče njegova četa raspadati. 2. februara se nalazio Hubmajer sa 32 ustaša u gostionici u Bešlincu, kad ih u veče iznenadi austrijska vojnička straža i zatraži, da odlože oružje. Ovi se pokoriše, na što ih straža dotera u Dvor, a odatle ih posla u Caprag na interniranje. Hubmajera

---

Alles werde vom Comitè geleitet und angeordnet. Er kam an der Stelle, wo er die Una überschreiten sollte, fand aber zu seinem Leid kein Schiff, das die Übertritt bewerkstelligen sollte. Es wurde ihm anbefohlen, an die Una zu marschiren und er folgte dem Befehl. Mittlerweile hat Pelagić die Schiffsbesitzer derart zu intriguiren gewusst, dass die Schiffe nicht beigestellt wurden und er musste das Weite suchen. Seine Bosniaken haben inzwischen die Gewehre an die Grenze verkauft, versetzt — und heute ist seine Schaar auf 24 Mann, zwar lauter Intelligenz, reducirt. Geld schickt das Comitè sehr wenig und er (Hubmayer) hat wirklich mit Noth und Elend zu kämpfen und desshalb ist er entschlossen, in kurzem seine Abtheilung zu entlassen, da er keine Mittel zu deren Erhaltung besitzt. Hubmayer erwähnte, dass Gutescha und Pelagić ihn dazu verwenden wollten, Karageorgevich meuchlerisch umzubringen; doch wollte er sich nicht dazu hergeben. Pelagić hat sodann 3 Bosniaken um 200 Dukaten gedungen, Hubmayer zu ermorden, doch die Bosniaken hatten keine Muth dazu und gestanden den Auftrag des Pelagić. Herr Schönbucher in Beschlinatz ist ein sehr lieber Mann und führt ein offenes Haus für Insurgenten. Dort sind Waffen, Munition

interniraše u Zrinju, no on se izvuče iz internacije, dodje u Glinu, zatim ode u Kostajnicu. Ovde raspusti svoje čete i otputuje oko 20. februara u Zürich u Švicarsku.

Sada su pogledi svih ustaša bili upereni u Petra Karagjorgjevića. On brzojavi iz Beča 5. marta svojim pristalicama u Glini, da će ovih dana doputovati u njihovu sredinu. U jutro 4. marta nalazio se već na zagrebačkoj stanici, od kuda je sisačkim vlakom otputovao preko Petrinje i Gline u Bojnu. Sa sobom je vodio osmoricu drugova. Molinari naloži 13. marta kotarskoj oblasti u Glini, da odmah uhvati Petra, no ova odgovori 17. marta, da se po izveštaju serežanske straže Petar ne nalazi u Bojni. Na to Molinari naloži

---

Correspondenzen, Fahnen etc. im Depot; auch steht er auf einem sehr intimen Fusse mit Karageorgievich. Gestern abends wurde hier Kriegsrath abgehalten, wozu Hubmayer, Milodragović, Simon versammelt wurden. Man wartete auf Gutescha. Dieser kam erst heute an und wird die Berathung fortgesetzt. Es handelt sich darum, mit einer grösseren Insurgentenmacht Bellovatz zu überfallen, Prijedor zu nehmen und sodann auf Türkisch-Kostajnitza loszugehen. Bei Belovatz und Prijedor werden sich andere bewaffnete Insurgenten den Schaaren anschlissen und falls es ihnen gelingt, Kostajnitza zu nehmen, werden sie diesen Ort zum Schutthaufen machen. Der Übergangspunkt ist Slabinia. Bellovatz und Prijedor sind schwach besezt; Kostainitza hat hingegen 500 Mann Besatzung. Der hiesige Gemeinderath hat gestern an die Regierung in Agram die Bitte gestellt, der Stadt Kostajnitza 500 Gewehre und Munition gegen eine Entschädigung leihweise zu geben, damit selbe im Falle eines türkischen Überfalles, was sehr leicht möglich ist, sich vertheidigen kann. Hier sind 2 Compagnien Besatzung, aber die Anzahl der Bürger ist gross und selbe wollen massenweise Kostajnitza verlassen, wenn man ihnen keine Waffen zur Vertheidigung giebt".

20. marta kotarskoj oblasti u Slunju, neka tamo potraži Potra, ali i ovde je potraga bila bez povoljnog rezultata.[12] U isto vreme je izdan nalog, da se i pristalice Petrove trgovac Sima Bilbija i pop Karan uzmu pod strogu pasku.

Petar je baš u to doba razvio bio najživlju agitaciju za proleénu vojnu. Po jednom izveštaju iz Petrinje od 8. aprila izdao je on raznim agentima svojim svotu od 68.000 forinta sa zadatkom, da od bosanskih begunaca i od Srba graničara podignu četu od 5000 ljudi, koje će naoružati i s kojima će upasti u Bosnu. Po izveštaju nadporučnika Marjanovića iz Josipova Dola, upravljenom 14. aprila serežanskom zbornom zapovedništvu u Zagreb, imale su te čete Karagjorgjevićeve nalog od njega, da već idućih dana na pet mesta i to kod Ljeskovca, Maljevca, Oblaja, Topole i Dubice upadnu u Bosnu. U toj su stvari održale neke poglavice dogovor u Rakovici 11. i 12. aprila. Na dogovoru su bili: pop Sava Repac iz Bosanske Glinice, pop Milić Grbić iz Bosanske Rujnice, pop Kovačević iz Bosanske Pritoke, dalje pop Lazar

---

[12] Molinari javi 20. marta slunjskoj kot. oblasti: „Nachdem verlautet, dass sich Peter Karagjorgjević in Cetin aufhalten soll, so ist in unauffälliger, jedoch verlässlicher Weise die Invigilirung auf ihn einzuleiten und mit ihm im Betretungsfalle nach Massgabe der Verordnung vom 28. v. M. praes. Nr. 253 (und zwar wenn es sich bestättigt, dass er französischer Unterthan ist, nach dem vorletzten Absatze des Punktes 4) vorzugehen. Über das Resultat dieser, sowie der sub praes. 296 am 6. d. M. angeordneten, wo möglich vom Herrn Bezirksvorsteher oder einem verlässlichen Beamten des Bezirksamtes eventuell an Ort und Stelle selbst zu leitenden Nachforschung ist ehebaldigst Bericht zu erstatten".

Odanović iz Ljeskovca, pop Radulović iz Mašvine, pop Radmanović iz Sadilovca i pop Josip Vukelić iz Drežnika, zatim bivši graničarski podoficiri Maksim Momčilović i Miloš Kosanović iz Močila, Petar Klarić i Trifun Rastovac iz Ljeskovca i najzad Rada Ćakširan iz Ljeskovca i Nikola Tepavac iz Mudrić sela. Oružja, municije i novaca, veli izveštač, dobili su, a dobiće i još. Blagajna ustaška nalazi se u pop Lazara Odanovića u Ljeskovcu. Dobrovoljci su vrbovani iz pograničarskih mesta Drežnika, Rakovice, Plaškog, Primišlja, Slunja, Veljuna, Vališ sela, Vojnića, Krnjaka i Vukmanića. Ugovoreno je, da ličko-otočki graničari (od Petrovog Sela do Srba) budu, pod vogjstvom Goluba Babića i popa Kovačevića, desno krilo, oni iz iz ogulinsko-slunjskog distrikta - da budu centrum, a graničari iz Banije od Oblaja do Jasenovca, da budu levo krilo. Čim stupe na zemljište bosansko, preuzeće nad njima vrhovno zapovedništvo Petar Karagjorgjević, koji se sad krije, te izveštač nije mogao da dozna, gde se nalazi.

Dobivši ovaj izveštaj izdavao je baron Molinari nižim oblastima nalog za nalogom, da pronadju odmah Petra i da osujete svaki dalji rad ustaški. U Austro-Ugarskoj načinjen je preokret u shvatanju bosanskog ustanka. Andraši je energično zahtevao, da se uguši svaki pokušaj dalje borbe protiv Turaka. Megjutim više oblasti ne mogoše kraj sve svoje revnosti da pronadju Karagjorgjevića, te ogulinska serežanska komanda zamoli Molinari-ja, da joj telegrafski saopšti lični opis Petrov. To megjutim ni Molinari nije znao, nego se 16. aprila obrati brzojavno na ministarstvo

spoljnih poslova, da ono javi, kako izgleda Petar Karagjorgjević.[13]

Dok je Molinari razašiljao graničarskim oblastima lični opis Petrov, Petar se neosetno udaljio iz Hrvatske. Gvozdena strogost, kojom su graničarske oblasti sprečavale svako kretanje, onemogućila je dalju akciju. Osim toga su, kako mi je pričao Branko Jovanović iz Bos. Krupe, agenti vlade kneza Milana našli i potplatili nekog Toda Èrcega, da mučki ubije Petra. Štrbac, pristalica Petrov, otkrije ovome opasnost, koja mu preti, te Petar sredinom aprila napusti ustaško područje.

---

[13]) Telegram Molinarijev ministru spoljnih poslova glasi: „Ersuche um Bekanntgabe der Personsbeschreibung des Exfürsten Peter Karagjorgjević".

PREVOD TEKSTA FUSNOTA

1) Serežansko zborno zapovjedništvo izvesti 17.avgusta barona Molinarija: „U izjavi Serežanskog okružnog komandanta Raimunda Duića danas u Petrinji 9. ovog mjeseca od turskih vlasti, kao razbojnik, progonjen je neki Pecija iz Bosne koji je 7. i 8.ovog mjeseca sa drugih 5 naoružanih drugara, a među kojima neki Pajo Vuičić i Milić Pribičević zvani čavić,zatim Tanasija Rudić viđeni su kod Dubice.Ova i još jedna druga naoružana grupa zadržavaju se naizmjenično sa jedne i druge strane u ovom području. Pecija je sumnjičen i politički jer je 1858. god. imao učešća u ustanku u drugim područjima, poslije čega je, još prije 1872. god. u mjestu Bujuja, opština Divuša ovog okruga kod kuće NJožinić br.6 napadnut i turskim vlastima izručen.Trebao je biti prebačen u Konstantinopolj,ali je pobjegao i od tada bi se mogao nalaziti u Beogradu sa srpskim pasošem.Pošto bi se na osnovu telegrama iz Dubice, jedan od vođa ustanika trebao zvati Pecija, mogao bi sa poslednjim gore pomenutim biti identičan, dozvoljavam sebi da skrenem pažnju carsko-kraljevskoj generalnoj komandi sa zadatkom da bliže razjasni prijašnju djelatnost Pecije i njegovo stvarno prezime iz raspravnih dokumenata iz vremena prije 1872.god. a koji bi se trebali nalaziti u prezidentskoj kancelariji carsko-kraljevske generalne komande.“

3) Iz Petrinje brzojaviše Molnariju: „Po prijavi službe Dvora 15. izjutra pojavila se u Prijedoru jedna grupa ustanika i napravila krvoproliće među turskim stanovnicima. Turske porodice su pobjegle u Novi a austrijski podanici su se iz tog područja hitno vratili nazad.“

Telegram dubičke kotarske oblasti od 16. augusta: „Sa bosanske strane danas je izbio ustanak raje. Tri do četiri kolone, sa po tri

do pet stotina ljudi, pod vođstvom pouzdanih emisara (izaslanika) kreću se u blizini turske Dubice."

4) Tajnik čudić javi 17. avgusta Molinariju: „Ustanak je osvojio teren između Dubice i Kostajnice. Pronađeno je 11 prelaznih tačaka na kojima su prešle mase ljudi i životinja.Karantin bi mogao biti prekinut ili smanjen na 5 dana zbog nedostatka hrane za stoku.Komljenovac i Balj sa po 400-500 ustanika zaposjednuti.Mjesto Prijedor potpuno opkoljeno.Napad odlučuje koliko dugo ostaju porodice na ovom području. Zbog toga danas ili noćas Pecija predaje svoje trupe Kurkiću i ide prema Novom da bi tamo oganizovao ustanak."

5) Telegram Molnarijev glasi: „U nastavku moga telegrama 1014 saopštavam da se ustanak izgleda proširuje.Kod Stare Gradiške se s one strane čula puščana vatra. U obližnjim brdima se skupljaju buntovnici.Prijedor gori. Hrišćani već bježe na naše područje kod Stare Gradiške,Dubice i Kostajnice.To namjeravaju i Turci.Izbjeglice puštam u unutrašnjost.Hitno je potrebno da sve, kako u blizini austrijsko-mađarsko-bosanske granice tako i u našem graničnom području najbliže telegrafske službe budu pripremljene za noćni rad. Zato molim NJegovu Ekselenciju da za to pokrene ministra trgovine."

6) Telegram o ovom sukobu glasi: „Ustanak dobija na veličini. Preko 200 Hrišćana (kod Stare Gradiške) stalno progonjenih od oko 400 u većem dijelu turskih konjanika već je prešlo na ovo područje.Oko 9 časova izjutra kod Velikog Struga je počela borba gdje je hrišćane predvodio zločinac Ostoja Kormanoš, po naređenju generalne komande Nr.514 danas 22. maja 1874.god."

7) Telegram Molnariju iz Nove Gradiške 18.avgusta: „Poslane patrole javljaju danas: prijepodne u Turskom Svinjaru 24 turska vojnka poginula, 1 ranjen, 3 podanika poginula, 1 ranjen. Borba traje."

Istog dana telegram iz Broda: „Danas iznad Pričaca kod Vlaknice, na turskom terenu kod međusobnih borbi između turaka i hrišćanskih podanika poginulo 50 ljudi.Oko 96 hrišćana bez stvari prešlo Savu kod Topolovke i pobjeglo u Radinjsku šumu.Turci pucali za njima."

Iz Jasenovca je 17. avgusta javljeno: „Onih 6 naoružanih ljudi koji su primijećeni u šumi kod Mlake su iz Srbije i prema izjavi pridošlih Bošnjaka su otišli preko, zbog organizovanja ustanka."
Tajnik čudić javio je 17. avgusta Molinariju iz Dubice: „Hrišćani se sakupljaju na dvije tačke.NJihove vođe su Pecija i Benjac.Turci u Dubici dobro naoružani, svi konji stalno osedlani, patroliraju u grupama ali se ne usuđuju udaljiti od mjesta.
Svi svodovi od prekjuče zatvoreni, a ispod njih paničan strah."

8) Telegram iz Kostajnice:" Od 6 časova uveče, s one strane živahna čarka, istočno od mosta tako tijesno da puščane kugle padaju na ovu stranu. Istočni dio Turske Kostajnice u plamenu.Po mjestu bitke izgleda da su Turci potisnuti na zapad."
Drugi telegram glasi: „Hrišćanski grad na turskoj strani gori."
Treći telegram,takođe od 19. avgusta iz Kostajnice: "Ustanici upravo napadaju Tursku Kostajnicu, hrišćanska četvrt gori.**Od zalaska sunca održava se živahna vatra."
Idućeg dana javio se načelnik kostajnički Miškić Molinariju:"Petnaest hrišćanskih kuća sinoć zapaljeno i izgorjelo.Prema izjavi Kajmakama tri pravoslavca pronađena mrtva. Vjerovatno je bilo više poginulih i dva ranjena."
Molnari javlja 21. avgusta ministru Andrašiju: „Ova 19. uveče započeta čarka u Turskoj Kostajnici trajala je do 3 časa noću, ranjeni ustanici javili su gubitke od 10 mrtvih i 2 onesposobljena."

9) Telegram načelnika Miškića od 21. avgusta iz Kostajnice: „Noću na potezu od Kostajnice do Dobretina ustanici su postavili tri zasjede: prva straža od 8 ljudi postavljena iznad Kostajnice ubila je dva Turčina, druga kod Brijesnice tri i treća od 30 ustanika jaka straža kod Dobretina u četvrt sata borbe sa Turcima,prema izjavi učesnika, ubila je 50 Turaka.Ustanici nisu imali gubitaka iako su potisnuti nazad u šumu zbog nedostatka jedinstvenog vođstva a prije svega municije.

10) Telegram iz Nove Gradiške od 20. avgusta.

11) Telegram „Obzoru" iz Dubice od 23. avgusta 1875. i telegram Molinariju iz Jasenovca 22. avgusta.Ovaj poslednji glasi: „Večeras je počela bitka između Turaka i Hrišćana kod Virovske između Jablanca i Mlake po izjavi mjesnog ureda Košutarice."

II
ŠIRENJE I TOK USTANKA

1) Telegram Molnariju iz Nove Gradiške 22. avgusta: „Sudar Turaka i Hrišćana 20.ovog u 4 časa popodne kod Vrbasa i Topole ,preko puta Svinjar-Orubica. poginulo 6 Turaka i 12 Hrišćana.Više od 150 naoružanih turskih konjanika logoruje kod Vrbasa ispod Svnjara."

2) Telegram iz Nove Gradiške od 25. avgusta:" Sreska služba Novske javlja, da je 23.ovog mjeseca između planinskih obronaka Prosare i Kozare mjesto Podgraci, došlo do većeg okršaja, gdje je ukupno poginulo 80 ljudi. Sinoć je gorjela Međeđa preko puta Mlaka i Gastica ispod Jablanca.U prvom mjestu izgorjelo 30 u drugom 5 kuća."

3) Molnari 26. avgusta piše Carskoj kancelariji u Beč: „24. ovog mjeseca dva sata od Berbira na planini Kozara kod sela Podgorac odigrala se bitka u kojoj su podanici pretrpjeli velike gubitke.Takođe preko puta Jasenovca kod Demirovca i Kletkovca pojavila se jedna grupica i spalila ova i još neka mjesta pored Save."

4) Telegram iz Stare Gradiške od 26.avgusta:" Juče su za potjeru podanika iz Berbira pokrenute turske trupe u kombinovanom napadu sa trupama iz Kostajnice i Dubice potpuno su odbacili podanike u brda Kozare i zaposjeli liniju na Savi od Jasenovca do Berbira tako da je sada onemogućen prelaz izbjeglica na austrijsko područje."

5) Telegram iz Zavalja od 28. avgusta: „Pop Ivkić iz Kestenovca prešao sam u Nebljue i obavijestio seresaner-službu da će tamo brzo izbiti ustanak."

Telegram iz Doljana istog datuma:" U 5 časova popodne sa protivničke teritorije kaluđeri manastira sv.Nikola: Leontije Bilbija, David Grabor i Petar Zorić između Une i Unca kod Martin Broda sa svim crkvenim blagom, (100 koza, 200 ovaca, tri jahaća konja) i iz Očijeva 40 ljudi sa porodicama i stokom su pobjegli preko.Zajednički su otpremljeni prema Lapcu."

6) Telegram iz Zavalja od 2. septembra: „Bihaćki paša danas popodne sa zaštitom od 10 ljudi došao iz Prijedora u Bihać.Pet-

naest najuglednijih prijedorskih trgovaca,Hrišćana pod pratnjom od 100 ljudi na putu za Bihać, pod sumnjom da su učestvovali u podizanju ustanka."

7) Telegram iz Zavalja od 6. septembra: „Granica Kraljevstva strogo čuvana od Turskih patrola."

8) Iz Stare Gradiške javljeno je 7.septembra Molinariju: „Prije dva dana od Srba sprovođeno plovilo uzvodno prema Jablancu natovareno sa mohačkim Pliitzern* ali duboko uronjeno u vodu.Prema mojim obavještenjima moglo bi prenositi ratnu municiju."

Istoga dana Molnariju iz Sarajeva javi konzul Teodorović: „U subo-
tu kod Gaštice Vaso Vidović i Emanuel Bostanžić sakrili oružje u šumu."

9) Telegram Juzumbegov Molinariju iz Jasenovca:"Pošto smo bili prinuđeni da uzmičemo pred nadmoći srpskih ustanika i nismo imali drugi put nego oružje na austrijskom području odložiti, molimo Vas ponizno,pošto su linijske straže na turskoj granici ponovo uspostavljene, da nam naše od gsn. potporučnika Smailage predano oružje izvolite isporučiti."

10) Telegram Molinariju iz Stare Gradiške 10. septembra: „Danas od pola dvanaest prije podne do pola tri popodne bitka između Hrišćana i Turaka kod Gaštice."

Drugi telegram istog datuma: „Popodne žestoka bitka između Jablanca i Velikog Struga. Podanici potpuno razbijeni.Pedeset izbjeglica, koji su htjeli da se spase prelaskom splavom na ovu stranu,zbog izloženosti naknadnoj puščanoj vatri, skoro svi mrtvi ili ranjeni leže u šumi iznad Velikog Struga.Vođe,Ostoja i Peci mrtvi."

Molnari izvijesti 13.septembra ministra inostranih poslova:"Za vrijeme prelaska Save 10. septembra Turci su ubili 8 izbjeglica,onesposobili kako je već prikazano 25 a samo trojici je uspjelo da nepovrijeđeni stignu na našu obalu jer u čamcu ih je bilo ukupno 36.U blizini mjesta prelaska, preko doušnika pronađena je veća količina oružja i municije i prebačena u tvrđavu Stara Gradiška.Izgleda da su tu krivo dospjeli jer po etiketama bi trebali biti isporučeni arsenalu u Beogradu."

11) Molnari uputi 11.septembra telegram tvrđavnoj komandi u Staroj Gradišci: „Pretpostavljam,da su službe distrikta telegrafski obaviještene i da je vojni doktor za pružanje pomoći onesposobljenima poslan. Ove u hitnim slučajevima prebaciti u tvrđavsku bolnicu i u zavisnosti od uslova odlučivati o daljem zauzimanju ili predaji pješadiji.Serežaner (stražmešter) narednik Nenadić poučen da mrtve po službenim instrukcijama pokopa."

12) Izvještaj Molnarijev glasi: „U gradiškom distriktu po završenom popisu o izbjeglicama od 25.ovog nalaze se 1 849 porodica sa 6 199 muških, 6 334 ženskih, ukupno 12 533 osoba koje su sa sobom dovele 5 799 rogate stoke,1 459 kopitara, 2 733 čekinjaste stoke i 2 290 ovaca.U banijskom distriktu do 26. ovog dokumentovano je 5 679 osoba i 4 841 rogate, 2 801 čekinjaste stoke, 566 kopitara i 2 305 ovaca.Podatci o prelascima u dvorskom distriktu još nedostaju."

13) Izvještaj iz Kostajnice od 20. septembra: „18. i 19. ovog kod Kuljana i Kozibroda oko 500 Hrišćana zajedno sa mnogo stoke prešli su preko pod zaštitom od 150 podanika. Podanici pod vođstvom bivšeg narednika Jovana Karana naoružani pretežno sa NJerndl i starim karabinskim puškama.Kod prelaska utopilo se 9 Srba, jedna žena ubijena od Turaka."

14) Izvještaj Molinarija ministru Andrašiju od 21. septembra: „Popis od 16. avgusta 1875.god. o bosanskim izbjeglicama prispjelim na austrijsko tlo.U banijskom distriktu 1 396 porodica, 2 504muških, 2 215 ženskih, zajedno 4 716 duša sa 7 799 komada stoke.U gradiškom distriktu 2 604 porodice, 9 142 muških,8 876 ženskih, zajedno 18.018 duša sa 19.471 komadom stoke.Zajedno 22.734 duša..

Od ovih je razmješteno, jedan dio u provincijalu i to 956 porodica sa 7 530 duša u podžupanijama: pakračkoj, sisačkoj i križevačkoj."

15) O ustanku između Unca i Une telegram iz Gospića od 21. septembra: „Po objavi serežaner službe Doljane 19. ovog u 10 časova noću, na onoj strani kod manastira sv. Nikola između Unca i Une izbio je ustanak. Ustanici napali tursku stražu Unac.Dva Turčina ubijena."

O akciji Goluba Babića javiše 20. septembra iz Srba:" Ustanici

spalili karaulu u Drenovici sa turskom stražom u ponoć 16. septembra. Turska posada pobjegla u pravcu Grahova. 17.septembra podrška i napredovanje 80 ljudi od Osredak prema Drenovcu.
Kod Tiskovca ustanici u kontraudaru. Jedan beg mrtav,dva ranjena.Podanički vođa Golub Babić iz Srbije.Stanovništvo ovostranih pograničnih mjesta Osredci,Dugopolje,Tiskovac i Drenovac bježe u brda."
Drugi telegram iz Gospića 26. septembra glasi: „24.septembra, kod Krčkog Brda trosatna bitka između Turaka i ustanika. Ove poslednje predvodi Golub Babić.Spaljene kuće u: Krčkom Brdu,Turskom Srbu,Begluku,Velikom i Malom Cvetniću i Očijevu.Ustanici potisnuti nazad preko Jankove Glavice na naše područje do crkve u Osredcima.Nedaleko od crkve poginula dva Turčina i jedan podanik.Turci se povukli u Cvetnić."

III
AKCIJA PETRA MRKONJIćA (današnjeg kralja Petra)

1) Ministar unutrašnjih poslova Koloman Tisza, javio je Molinariju: „Po jednom povjerljivom saopštenju u Zemunu je u interesu Karađorđevića izvršena priprema za štampanje javnog proglasa. žurim se Vaša Ekselencijo da vas što je moguće ranije izvijestim o stanju stvari."
Molnari naloži zemunskom gradonačelniku Jovanoviću:"Tamo se vrši priprema za štampanje javnog proglasa u interesu Karađorđevića.Ispitati i podnijeti izvještaj.Obavijestiti državnog tužioca.
Jovanović odgovori 14. oktobra: „U vezi sa javnim oglasom za dobrobit Karađorđevića štamparija je nadgledana dva dana i tri noći. Danas prijepodne je uz intervenciju državnog tužioca bezuspješno pretresena.Saznao sam da je taj proglas štampan i viđen u Pančevu."
Ministar predsednik baron NJenkheim javi Molnariju 18. okt. iz Budimpešte: „U cilju nauke kao i daljim povodom čast mi je da Vas obavijestim,da se po povjerljivim izvještajima u Panče-

vu i okolini nalazi u opticaju iz Zagreba potičući javni proglas Petra Karađorđevića u kome se Srbi podstiču na pobunu protiv Turaka."

Tisza šalje 21. okt. jedan primjerak ove proklamacije Molnariju sa propratnim pismom: „Povodom cijenjenog pisma od 15.okt. čast mi je Vaša ekselenc. da Vam službeno pošaljem jedan od P.Karađorđevića izdani, a meni tajnim putem dospjeli i ovdje prevedeni javni proglas. U originalu nije navedeno mjesto štampanja ali postoji osnovana sumnja da je to urađeno u Zemunu."

2) Iz Gline je 7. okt. zagrebačkom zbornom zapovjedniku baronu

Molinariju upućen telegraf: „Opštinska služba Topusko javlja izbijanje ustanka u susjednim turskim područjima.Jedan Turčin mrtav. Srpsko stanovništvo iz Poljane i Glinice prebjeglo ovamo.Kod kule na Mađarčevom brdu neprekidna uzbuna od strane Turaka.Serežaneri upućeni na granicu."

U telegramu Molnarijevu,upućenom 8. okt. ministru spoljnih poslova stoji: „Kajmakam (glavnokomandujući?...)Turske Kostajnice izvijestio je na ovoj strani Kostajnice našu vojnu komandu 7. i 8. ovog mjeseca, da se već 6 dana na našem području kod Rujevca sakuplja jedna, prema Turcima neprijateljski raspoložena grupa čiji broj već prelazi 600 i za tri dana imaju u vidu napad na turska područja.O tome nisu obaviještene samo stanične komande u Dvoru i Rujevcu već je i pogođenim političkim službama ukazano na povećanu pažnju.Uostalom i od naših organa je prijavljeno skupljanje onostranih podanika, na granici zapadno od Dvora. Opština Topusko 7. ovog mjeseca javlja takođe izbijanje ustanka u Krajini (bosanski srezovi na lijevoj obali Une između Bihaća i Novog). Takođe iz privatnih i povjerljivih izvora dobio sam potvrdu o skupljanju podanika kao i dolasku nekoliko stranaca,da ustanak počinje 7. kod Bužima i širi se na druga veća mjesta pomenutih okruga,da je princ Petar Karađorđević vođa,ali da zbog slabe opremljenosti podanika i nediscipline Krajišnika, Turci na početku ne očekuju neki uspjeh."

3) Telegram iz Gline baronu Molinariju od 10.okt.: „U 10 časova viđen prodor podanika, u 11 časova 3000 koraka južno od Oblaja počela borba.U borbi učestvuje 120 podanika daljih 600 u blizini Previje čeka u pripremi.Namjera im je zaposijedanje turskih stražara i dalji prodor prema Bužimu i Krupi."

Drugi telegram Molnariju,potpisan od Vojinovića datiran iz Gline 9. okt. glasi:"120 podanika prodrli od Zboriša, bitka 3000 koraka od Novog Oblaja. 660 podanika kod Previje u pripravnosti.Namjera je zauzimanje Turskih stražara zatim prodor prema Bužinu i Krupi."

Postaja oružnička javlja 9. okt. iz Novog Oblaja:" U 4 časa popodne borba nastavljena sa većom žestinom.Podanici se povlače prema Bojni gdje je poslato pola kompanije vojske.Stanovništvo Bojne bježi.Do granice se u požaru."

4) Telegram od 10. okt. iz Gline:"Usaglašeni izvještaji opštinskih službi i serežanerske stanice Topusko; od jučer u podne u turskim područjima preduzimljiva puščana paljba i grmljavina topova.Vidljivo veliko kretanje, ali nepoznato.Turska kula na Mađarčevom Brdu u požaru."

Druga depeša iz Gline pod istim datumom:"Od 1 čas popodne, južno od Novog Oblaja u pravcu zapada na turskim područjima skoro do granice sve kuće u plamenu.Danas neme borbe."

Treća depeša od istog dana: „Prema izjavi serežaner-stanice u Žirovcu jučer se preko puta Previje odigrala bitka između Turaka i ustanika.Sve kuće do same granice spaljene u pepeo.Ustanici pobjegli ovamo."

I četvrta: „Jučer u 4 časa i 45 minuta borba neposredno na granici kod Bojne završena. Noć potpuno mirna."

Baron Molnari izvijesti ministra spoljnih poslova 13.okt. o ovoj borbi: „O sukobu koji je 9.vođen na granici Reicha(carstva) i protezao se od Oblaja do u pravcu Bojne (južno od Gline) izviješteno je, da je podanicima pobjeglim na našu stranu na silu oduzeo oružje i sa još pronađenim bačenim oružjem ukupan broj iznosi: 62 kapisle, 7 NJaenzl(?), 1 NJerndl puška, 2 revolvera, 46 pištolja, 2 handžara i 2 sablje.Među učesnicima ovog sukoba, kako je već navedeno u izvještaju G.V.Praes nr.1397 trebao se nalaziti i Petar Karađorđević. Poslije nepovoljnog is-

hoda bitke 9.zato što mu je to, kako se govori, namješteno od srpske strane,namjera mu je više ne učestvovati u pobuni već se neprimijećen udaljiti."

5) O ovoj bitci piše Miškić,načelnik kostajnički,baronu Molinariju 12.oktobra:„Naoružana četa, koja se skupila u području dvorskog okruga i prešla na tursku stranu. Kod Bojne je bila razbijena,a organizovana,naoružana i vođena od srpske frakcije bivšeg kneza Karađorđevića među kojima se nalazio i jedan knežev sin, pod pseudonimom „Mrkonjić".

6) Pojedinosti o bitci kod Bilaja i kod Aova,tako su slične među sobom da mi izgleda da se tu radi o jednom istom sukobu.O tim bitkama govore dva različita izvještaja. Izvještaj o prvoj bitci ne označuje datum,kad se je sukob dogodio. Oba izvještaja naznačuju broj Petrovih ustanika na 400 ljudi i oba izvještaja ističu,da je u bitci ranjen Petar Golubović.

7) Mažuranić piše 2. novembra:„Prema izvještaju gospodina kraljevsko- mađarskog minister-presidenta od 18. prošlog mjeseca u Pančevu i okolini nalazi se jedan iz Zagreba potičući javni proglas Petra Karađorđevića. Po daljim, povjerljivim putevima pristiglim izvještajima Petar K. pod imenom Mrkonjić ili Petrović ponekad Senić ili Sonino kreće se okolinom a pre nekoliko sedmica bio je i u Zagrebu.Sada je prisutan u žirovcu kod Bojne u bivšoj drugoj banijskoj graničnoj Regimenti.čast mi je Vaša Exellenz izvještavati vas i daljim prikladnim povodom.

8) Iz Kostajnice je javljeno Molinariju 4. decembra o sukobu kod Pivnjaka ovim telegramom: Od pola dva popodne bitka između Turaka i Podanika. Oko 200 podanika napalo je na unskom ostrvu (Pivnjak) između Zamlače i Dvora jednu kompaniju Turaka koja je postavljena tu za eskortiranje lađa.U tri sata iz Novog su kao pojačanje pristigle četiri kompanije, razvile 400 koraka dugu vatrenu lniju na desnoj obali Une pod čijom zaštitom su tri lađe prošle u Novi.Turci nisu pucali samo na podanike već na sve stanovnike koje su mogli vidjeti u visini Dvora. Nebrojeni projektili pali su u sam Dvor.Bitka još traje."
Dvor, 4 časa i 15 min., 4. dec.1875, narednik Hoerl.

9) Pojedinosti o jamničkoj skupštini doznao sam od Vase Vidovića,učesnika na Skupštini,koji mi je saopštio,da je saziv skupštine potekao od Petrovih pristalica i da je zato Jamnica izabrana za njeno održavanje,zatim od Moje Horvaćanina i iz opisa u „Obzoru",decembar 1875. i januar 1876.god.
U aktima zagrebačke general-komande ima ovaj telegram iz Dvora,datiran 18.decembra: „Karađorđević i Milan se ujedinjuju.Karađorđević nastavlja borbu za svoju kuću.Hubmajer izabran za vođu".
Osm toga je sačuvan pismen izvještaj dvorske kotarske oblasti od 21. dec.,koji glasi: „Kako smo saznali,ustanici su ovih dana u Jamnici održali tajnu raspravu sa jednoglasno prihvaćenom odlukom,nastaviti neprjateljstvo protiv Turaka bez prekida, u ovom slučaju idući do krajnosti i do granica izdržljivosti.
Druga tačka odluke bila je, da od sultana objavljene reforme koje oskudijevaju u istini i koje su samo prividno u život pozvane ali ne i u djelo ostvarene,apsolutno odbiju i uopšte ne prihvate,pošto u istim nije naveden niti jedan slog protiv ustanika,dakle istima nema nikakve predusretljivosti u pravima.
Treća tačka odslikava okolnosti,da partija Karađorđevića koja izdržava sopstvene ustanike, više novca daruje nego agitatori kneza Milana iz Srbije koji su u poslednje vrijeme ustanicima poslali jedva nekoliko hiljada guldena.Kada je zastupnik Petar K.ostao u apsolutnoj manjini naznačeno mu je da u potpunosti prekine sa planovima partije Karađorđevića,da se od ustanika ne samo odvoji, već da ne dolazi uopšte u dodir sa njima, u suprotnom bit će preduzete energične mjere.
Razlog za to biješe toliko narasla partijska svađa između Karađorđevića i partije kneza Milana da su obostrane vođe u posljednjoj bitci kod ostrva Pivnjak skoro dovele do toga da ljudi iz jedne partije ne slušaju komande vođe iz druge partije zbog čega zajednički interesi trpe štetu. U cilju izbjegavanja svega ovoga zaključeno je, staru pripadnost i prijateljstvo ostaviti po strani i ne dozvoliti više da dođe do razlika. Partiju Karađorđevića isključiti iz svih daljnih učešća sa ustanicima.U vojnim odnosima odlučeno je da za vođu bude izabran Miroslav Hubmajer,što je također realizovano.Miroslav H. je bivši austrijski po-

doficir(artiljerac) i posjeduje puno energije i mudrosti tako da se stvorila nada da će pod njegovim vođstvom djela ustanika biti još bolja nego što je do sada bio slučaj. Sa ovim se ovdje završava oglas."

10) Izveštaji kotarskih oblasti iz Kostajnice od 24. decembra i iz Dvora od 27. decembra,zatim dopis „Obzoru" br.1 za 1876.god.

11)Među aktima barona Molnarija nalazi se jedan spis s natpisom: „Izvod iz unutrašnjih tajnih izvještaja. Beč,18.februar 1876.sa ustaničkog poprišta.

Sadržina spisa glasi: „Sinoć (14.2.) dođoh iz Sirovca i htjedoh dalje putovati za Bojnu ali zbog 4 stope visokog snijega i zato što je Karađorđević otputovao za Beč nisam mogao ostvariti moj cilj. U nedjelju uveče (13. 2.) došavši u Bešlinac sa prijateljem Nikom Sukalić,član zagrebačkog Comite',svratismo do direktora željeznice Schoenbuchera,gdje smo srdačno dočekani. Dvadeset minuta kasnije dođe Hubmajer sa još dva ustanika gdje smo se upoznali.On reče da putuje u Kostajnicu gdje je pozvan od strane Comite i da ga u Kostajnici očekuje izvjesni gospodin Guteša,šef Comite's.Pozvao sam ga da putuje sa mnom našta je on i pristao. Za vrijeme putovanja imao sam priliku o svemu se orijentisati. Hubmajer htjede prije tri sedmice sa svojom 600 ljudi jakom grupom izvesti napad na Kostajnicu.Sve je bilo naređeno i vođeno od strane Comite'. Došavši na mjesto gdje je tebao prijeći Unu na njegovu žalost ne nađe brod koji mu je to trebao omogućiti.Naređeno mu je da maršira na Unu što on i učini.Međutim Pelagić se spletkareći sa vlasnikom brodova pobrinuo da ovi ne budu na mjestu pa je morao da traži gaz(brod).

U međuvremenu su njegovi Bošnjaci na granici prodavši puške premješteni tako da je njegova grupa smanjena na 24 čovjeka.Doduše, sama inteligencija.Comite' šalje vrlo malo novca i on (Hubmajer)se bori sa nevoljom i bijedom,i zato je odlučio ubrzo raspustiti njegovo odjeljenje, jer nema sredstava za izdržavanje.Hubmajer napomenu da su Guteša i Pelagić htjeli da ga iskoriste da podlo ubije Karađorđevića ali on nije na to pristao.Pelagić je onda unajmio 3 Bošnjaka za 200 dukata da ubiju Hubmajera ali oni isu imali hrabrosti za to i priznali su nalog Pelagića.

Gospodin Schoenbucher iz Bešlinca je vrlo drag čovjek i vodi otvorenu kuću za ustanike.Tamo su uskladišteni oružje,municija,zastave,dokumenta itd., a on sam stoji u vrlo bliskim odnosima sa Karađorđevićima. Sinoć je ovdje održan ratni savjet,zašto su se i skupili Hubmajer,Milodragović i Simon,čeka se na Gutešu.Ovaj dođe tek danas i savjetovanje će biti nastavljeno.Radi se o tome da se sa većom snagom ustanika izvrši prepad na Belovac,zauzme Prijedor a onda krene na Tursku Kostajnicu.Kod Belovca i Prijedora grupi će se priključiti i drugi naoružani ustanici i u slučaju da se osvoji Kostajica tu bi ostali kao zaštita.Prelazna tačka je Slabinia. Belovac i Prijedor su slabo zaposjednuti, Kostajnica ima naprotiv 500 ljudi posade.

Ovdašnji opštinski savjet je juče vladi u Zagrebu uputio molbu,da gradu Kostajnica iznajme uz obeštećenje 500 pušaka i municiju kako bi se ovi u slučaju Turskog napada, što je lako moguće, mogli odbraniti.Ovdje su 2 kompanije posade,ali veliki je broj građana koji će masovno napustiti Kostajnicu ako im se ne da oružje za odbranu.

12)Molnari javi 20.marta slunjskoj kotarskoj oblasti: „Pošto je razglašeno da bi se Petar Karađorđević trebao nalaziti u Cetinu,nad njim započeti,na neupadljiv ali pouzdan način die Invigilirung i u slučaju(stupanja?) preduzeti mjere iz naređenja od 28. prošlog mjeseca praes. Br.253 (to jest ako se potvrdi da je on francuski podanik po predzadnjem pasusu tačke 4).O rezultatu ovog, kako je pod praes.296 od 6. ovog navedeno, moguće je od gospodina sreskog načelnika ili nekog pouzdanog sreskog službenika sa samog mjesta traganja. što skorije podnijeti izvještaj".

13) Telegram Molnarijev ministru spoljnih poslova glasi:"Molim za objavu ličnog opisa bivšeg kneza Petra Karađorđevića".

Preveo sa njemačkog jezika
Sreten Novaković

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

94(497.6)"1875/1876"

ИЛИЋ, Алекса

Fragmenti iz istorije bosanskog ustanka : 1875 i 1876 godine. - 1. fototipsko izd. - Banja Luka : Besjeda, 2006 (Banja Luka : Grafid). - 76 стр. ; 21 cm. - (Biblioteka Istoriografska građa / Besjeda)

Тираж 1.000

ISBN 99938-1-018-5

П.О.: БОСНА - Историја - 1875-1876

MFN=003085
Winisis-Библио